

Szebenyi Marianna - Hoffmann Krisztina

EMBERI JOGOK – GYERMEKI JOGOK

SZEBENYI MARIANNA
HOFFMANN KRISZTINA

Emberi jogok–gyermeki jogok

2012

**Az ifjúságsegítő képzés interprofesszionális fejlesztése
TÁMOP-5.4.4.-09/2-C-2009-0002**

Tisztelt Olvasó!

A TÁMOP-5.4.4-09/2-C-2009-0002 "Az ifjúságsegítő képzés interprofesszionális fejlesztése" című projekt keretében az ifjúságsegítő és a pedagógusképzés határterületein egyaránt használható tantervi egységekhez kapcsolódó, lektorált tananyagok készültek. A sorozat kötetei a felsőoktatás különböző szegmenseiben (szociális, pedagógiai, andragógiai stb.) és szintjein (felsőoktatási szakképzés, alapképzés, továbbképzés, felnőttképzés) egyaránt használhatók. Az Európai Unió társfinanszírozásában megvalósult tananyag-fejlesztési és képzési projekt szlogenje: „Az ifjúságsegítés rangjáért”, amely az ifjúsággal közvetlenül foglalkozó szakemberek és intézmények, szervezetek társadalmi elismertségének növelésén túl a szakmai színvonal emelésére, a felsőoktatási alapképzés szintjének megfelelő követelmények elérésére való törekvést tükrözi.

A kompetencia-fejlesztést célzó tananyagokban az elméleti megközelítéshez és a gyakorlati, tréning jellegű képzéshez egyaránt hasznos információkat találhatnak az érdeklődők. Bár a tananyagok elsősorban a tanárok (képzők) munkáját segítik, egyes fejezetek a hallgatók számára is hozzáférhetővé tehetők.

A sorozat füzetei 2011-ben készültek, többségük az akkori jogi, intézményei háttér információit tartalmazza, bár az utólagos szerkesztés néhány esetben megkövetelte az azóta bekövetkezett változások beépítését, vagy az azokra történő utalás jelzését. Mindez a szerzők, szerkesztők, projektvezetők számára azt az üzenetet hordozza, hogy egy viszonylag fiatal szakma a folyamatosan változó társadalmi környezetben is próbálja megtalálni azokat az elvi és gyakorlati fogódzókat, amelyek az interprofesszionalitás jegyében történő fejlesztés alapvetései és eredményei.

Tapasztalatokban és sikerekben gazdag felhasználást kívánunk!

Kecskemét, 2012

A projekt vezetői

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
I. Emberi jogok – Emberi jogi nevelés.....	7
a) Emberi jog.....	7
Mi a jog?.....	7
Az emberi jogok fogalmi megközelítése.....	8
Az emberi jogok történetisége.....	10
Az emberi jogi egyezmények létrejöttének folyamata.....	14
Az emberi jogi dokumentumok csoportosítása.....	17
Egyetemes dokumentumok.....	17
Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948.).....	17
Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966.).....	18
Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966.).....	19
Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen (1984.) – kihirdetve: 1988. évi 3. tvr.	19
Egyezmény a gyermek jogairól (1989.) – kihirdette: 1991. évi LXVI. törvény.....	19
A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (1965.) – kihirdette: 1969. évi 8. tvr.	20
A nők helyzetének javítására vonatkozó egyezmények.....	21
Regionális Egyezmények.....	21
Emberi Jogok Európai Egyezménye.....	21
Európai Szociális Charta.....	22
Alapvető Jogok Chartája.....	22
Kínzás Elleni Európai Egyezmény.....	23
Helsinki Záróokmány.....	23
Emberi Jogok Amerikaközi Egyezménye.....	24
Az Emberek és a Népek Jogainak Afrikai Chartája.....	24
Az emberi jogok érvényre juttatása.....	26
Az emberi jogok európai védelme.....	28
Hazai jogvédelem.....	29
b) Az emberi jogi nevelés értelmezése.....	33
Az emberi jogi képzés eredményei.....	35
Kompetenciák azaz ismeretek, képességek, készségek és attitűdök.....	36
Az emberi jogi tanulás különböző közegei.....	37

Módszerek	39
Emberi jogokról az ifjúsági munkában	39
Kik vállalkozzanak emberi jogi nevelésre?	40
Emberi jogi nevelés és egyéb nevelési területek.....	41
II. Az emberi jogi képzés.....	43
Az emberi jogi képzés előkészületei.....	43
Gyakorlattípusok.....	44
Emberi jogi gyakorlatok.....	48
A két város meséje.....	49
Csak egy perc	50
Erőszak az életben.....	51
Hova állsz?	52
Hősök és hősnők.....	54
Jogi bingó	54
Képjátékok.....	56
Ki vagyok te?.....	57
Ki van mögöttem?.....	59
Költségvetés	60
Makah bálnavadászat	62
Sajtószemle.....	63
Szegénységghoroszkóp.....	64
Találjuk meg az összefüggést!.....	65
Tegyük egy lépést előre	66
III. Az emberi jogi cselekvés	71
GYAKORLAT.....	72
Cselekvési kontinuum	72
Bevezetés az aktivizmusba.....	76
Mi lehet? – emberi jogi projekt.....	79
Az emberi jogi projekt tervezése	81
Irodalom	83

Bevezetés

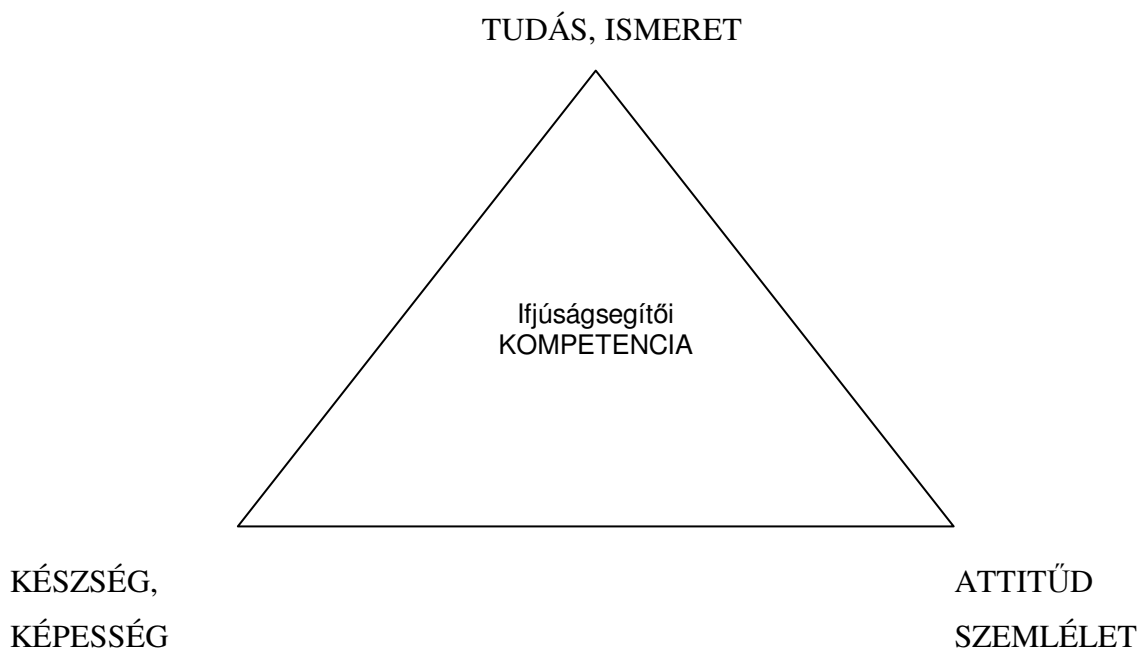
Ez a modul azzal a céllal készült, hogy hasznos információkat (elméletet, gyakorlatokat, gondolatindító ötleteket, tippeket) nyújtson a leendő és gyakorló ifjúságsegítőknél, ifjúsággal foglalkozó szakembereknek, ifjúságsegítőket tanító oktatóknak, képzőknek.

Mi, akik írtuk, azt tapasztaltuk, hogy a fiatalokkal foglalkozó szakemberek számára elengedhetetlen, hogy elméleti és gyakorlati tudásuk, tapasztalatuk legyen az emberi jogokról, az emberi jogi nevelésről.

Éppen ezért úgy építettük fel ezt a modult, hogy kellő elméleti háttérrel adjon a témához, emellett gyakorlati kapaszkodókat és működtethető „jó gyakorlatokat”, melyek segítségével a fiatalok megtapasztalhatják az emberi jogok jelenlétét az életükben.

A modulban arra vonatkozó tippek is találhatóak, hogy hol és hogyan lehet megjeleníteni az emberi jogokat, mint alapvető prioritásokat, hogyan lehet felismerni az emberi jogokkal kapcsolatos helyzeteket, és hogyan lehet adekvátan reagálni a felmerülő konfliktusokra.

A modul felépítésénél a kompetencia „szentháromságát” vettük alapul, és ennek mentén dolgoztuk ki a szükséges elméleti anyagot, valamint a készségfejlesztésre és attitűdformálásra alkalmas részeket.

Ennek megfelelően a modul struktúrájában 3 elemet szerepeltetünk:

1. ELMÉLET – TUDÁS, ISMERET
2. FELADATOK, GYAKORLATOK – KÉSZSÉGEK, KÉPESSÉGEK
3. CSELEKVÉS – ATTITÚD, SZEMLÉLET

Néhány szó arról, hogy melyiknek mi a funkciója:

Az **elmélet** azt a háttértudást tartalmazza, amelyre az emberi jogok kapcsán az ifjúságsegítői munkában a leginkább szükséged lehet. Egyes hivatkozott dokumentumok már bizonyára eléggé ismertek ahhoz, hogy végig lehessen gondolni az ifjúságsegítéssel kapcsolatos használhatóságának lehetőségeit. Ebben a részben is vannak olyan érdekességek, amelyeket nyugodtan megoszthatók a fiatalokkal (pl. hogy tudják, milyen fontos egyezmények vannak, és ez mit is jelent a mindennapjaikban).

A **feladatok, gyakorlatok** rész célja, hogy olyan feladatot, gyakorlatötletet adjon, amit mindenki megcsinálhat, hogy tanuljon belőle, és a felkészülés után bevihesse a csoportba.

Az emberi jogi **cselekvéssel** kapcsolatos rész segít abban, hogy a fiatalok és segítők ráérezzenek arra, hogy az emberi jogi képzés részben az emberi jogokat tiszteletben tartó magatartásforma kialakításáról szól. Ebben benne van a fiatalok bátorítása arra, hogy cselekedjenek az emberi jogok megsértése ellen, így megtapasztalhatják, hogy az ő tetteik is változást hozhatnak, és ily módon bármilyen gyakorlatnál és leckénél életszerűbben tapasztalják meg az emberi jogok valóságát.

A kézikönyvet tartalmilag három részre osztottuk, és az a bontás egyben követi is, egy emberi jogi képzési folyamat felépítését.

- I. Emberi jogok – Emberi jogi nevelés
- II. Az emberi jogi képzés előkészületei – gyakorlattípusok
- III. Az emberi jogi cselekvés

Kívánjuk, hogy a tananyagrészt hasznos útitárs legyen az ifjúsággal való foglalkozásoknál!

A szerzők

I. Emberi jogok – Emberi jogi nevelés

a) Emberi jog

Mi a jog?

„A jog nem változtatja meg a szíveket, de féken tartja a szívteleneket”

(Martin Luther King.)

A jog a társadalmi normák, magatartási szabályok összessége.

- Első fogalmi ismérve, hogy magatartás szabály.
- Második ismérve, hogy a jog, állami szervek által megalkotott magatartásszabály.
- Harmadik, hogy állami kényszerre támaszkodik.
- Negyedik ismérve, hogy jogi absztrakt kényszerre támaszkodik.

A jog egy olyan sajátos, állami kényszereszközökkel biztosított általános magatartásszabály, amely állami akarat terméke. Fontos kiemelni, hogy mindenre **kötelező, kikényszeríthető** magatartási szabály. A jog kifejezést mind a jogtudományban, mint a köznyelvben több értelemben használjuk, épp ezért sokféle jog meghatározással találkozhatunk. Az erkölcs sokféleségével szemben a jog egy adott helyen és időben egységes. (Azaz egy szituációt egyféleképpen szabályoz, mert ha nem, akkor rossz a jogrendszer, ellentmondásokat és "kiskapukat" hordoz, ezért kijátszható.) A jog legfontosabb feladata, hogy a társadalom működéséhez szükséges rendet és biztonságot kialakítsa és fenntartsa. Ezen túlmenően szerepet játszik a társadalomban élő emberek magatartásának tudatos alakításában és feloldja a társadalom tagjai között gyakran felmerülő tipikus konfliktusokat.

Minden jogi normasértés konfliktust eredményez. Ez a konfliktus fennállhat az egyén és az állam, vagy az egyének (emberek, vállalatok, intézmények stb.) között. Az állam szerepe nem minden esetben jelent valamilyen konkrét jogi (bíróági vagy hatósági) beavatkozást, hiszen az állam a konfliktusok feloldását azzal is elősegítheti, hogy világosan és egyértelműen rendezze jogilag a különböző szituációkat, s ez az embereket a szabályok önkéntes betartására készíti. Az állam jogi feladata azonban azt feltételezi, hogy minden jogi normaszegés esetén - ha csak végső eszközként is - de ott legyen a büntetés vagy más szankció kikényszeríthetőségének lehetősége.

Jogilag előírni vagy megtiltani csak cselekedeteket lehet. Érzelmeket például, nem lehet sem előírni sem megtiltani. A jog csak jogi eszközökkel kikényszeríthető magatartásszabályokat írhat elő, elvárásokat, érzelmeket, érzelmi elkötelezettséget nem. Az ember belső világa az erkölcs szférájába tartozik.

A jog jogágakra tagozódik (pl.: büntetőjog, polgárjog, stb.). Egy-egy jogág azonos vagy hasonló jogviszonyokat rendez, azonos alapelvek szerint.

Jogképződési módok:

- szokásjog
- bírói jog
- *állami jogalkotás (törvényhozási jog).*

Ismerünk **erkölcsi jogokat**, melyek olyan erkölcsi igényeken alapulnak, amelynek teljesülése a megfelelő társadalmi együttélés, a morális emberi viselkedés feltételei közé tartozik.

(pl. „Jogom van tudni, hol voltál ilyen sokáig!”)

És **törvényes jogokat**, melyek a tárgyi jogok által létrehozott alanyi jogok

(pl.: „A munkavállalóknak joguk van hetente két pihenőnapra”)

A jog fogalmát két értelemben használhatjuk: jelenti egyfelől a jogosultságot, az **alanyi jogot** (pl. „Jogom van a saját lakásomban kutyát tartani”), tehát azt, hogy bizonyos személynek cselekvési lehetősége van, ez személyhez kötött. Másfelől a jog jelenti a jogszabályokat is, a **tárgyi jogot** (pl. „Senki nem köteles magát bűncselekmény elkövetésével vádolni”).

Az emberi jogok fogalmi megközelítése

„Az emberi jogok azok, amelyeket senki nem vehet el tőled”

Az emberi jogok minden embert egyenlően, egyetemesen és örökké megillető jogok.

- Az emberi jogok **egyetemesek**: a világ minden részén, minden emberre mindig egységesen alkalmazandók. Az emberi jogok emberi mivoltunknál fogva illetnek meg, nem pedig azért, mert valamely ország állampolgárai vagyunk. Ez azt jelenti, hogy az emberi jogok ugyanúgy megilletik a gyerekeket, mint a felnőtteket.
- Az emberi jogok elidegeníthetetlenek: e jogokat nem veszíthetjük el, mert magához az emberi léthez kapcsolódnak.
- Az emberi jogok **oszthatatlanok**: senki sem foszthat meg valakit valamely jogától azon az alapon, hogy az "kevésbé fontos" vagy "nem feltétlenül szükséges".
- Az emberi jogok **kölcsönösen függnak** egymástól: az emberi jogok összessége egymást kölcsönösen kiegészítő rendszert alkot. Például a helyi döntéshozatalban való

részvétel lehetősége közvetlenül összefügg a véleménynyilvánításhoz való jogunkkal, az egyesülési jogunkkal, az oktatáshoz való joggal és még a megélhetéshez való joggal is.

- Az emberi jogok az **alapvető emberi szükségleteket** tükrözik. Olyan alapvető szabályokat fektetnek le, amelyek nélkül az emberek nem élhetnek méltóságban. Valaki emberi jogainak megsértése egyet jelent azzal, hogy nem tekintjük emberi lénynek. Az emberi jogok védelmezése azt jelenti, hogy igényt tartunk arra, hogy minden ember méltóságát tiszteletben tartsák.
- Az emberi jogok **iránti igény** azt jelenti, hogy mindenkinek vállalnia kell az ezzel járó felelősséget is: mások jogainak tiszteletben tartását és azon emberek védelmezését és segítségét, akiknek jogait megsértették, vagy akiket jogaiktól megfosztottak. E felelősség elfogadása a minden emberi lényel való szolidaritás vállalását fejezi ki.

Az emberi jogok, alkotmányos jogok és állampolgári jogok közötti összefüggések és különbségek:

Alapvető jogoknak hívjuk azokat az alanyi jogokat, melyek az embert emberi mivoltánál fogva megilletik, nem kell érte próbákat kiállnia, kötelezettségeket teljesíteni, nem kell mások számára hasznos életet élnie stb.

Az emberi jogok alapvető jogok. Az emberi jogokat nemzetközi egyezmények, szerződések, egyezségokmányok, deklarációk rögzítik. A Föld valamennyi lakóját megilletik, pusztán azért, mert emberként erre a bolygóra születtek. Az Föld államai, elismervén polgáraik alapvető (emberi) jogait, csatlakoztak az említett egyezményekhez. Ma is vannak azonban világban olyan országok, melyekben az alapvető, emberi jogokat az államhatalom nem ismeri el vagy megsérti, ezekre az országokra a nemzetközi közösségek nyomást gyakorolnak – például gazdasági embargókat alkalmaznak velük szemben.

Az alkotmányos jogok is alapvető jogok. Mégpedig azok az alapvető jogok, melyek az egyes országok nemzeti alkotmányaiban jelennek meg. Az Alkotmány a nemzeti jogalkotás alaptörvénye. Az alkotmányos jogok léte feltételezi, hogy létezik nemzeti alaptörvény és az annak megalkotására hivatott hazai alkotmányozó erő, hatalom. Gyakorlatilag arról van szó, hogy az alapvető jogok nemzeti alaptörvénybe foglalása által az állam kifejezi az alapvető (emberi) jogok elismerése iránti elkötelezettségét. (Feladat: hasonlítsa össze a Magyar Köztársaság Alkotmányának Alapvető jogok című (XII. fejezetét) valamely emberi jogi okmány rendelkezéseivel.)

Az állampolgári jogok fogalma az előbbieknél annyival szűkebb meghatározás, hogy ezek

csak az adott állam polgárai számára fenntartott alapvető jogosultságok. Ilyen lehet például a választójog.

Az alapvető jogoknak vannak más területei is. Ezeket az adott alapvető jogok alanyi köre alapján ragadhatjuk meg. Ilyenek például a gyermekek jogai, a fogyatékosokkal élő személyek jogai, a nők jogai stb. Ezek jelentősége abban áll, hogy az adott alanyok valamilyen helyzetüknél, például gyengébb jogérvényesítési képességüknél fogva kiemelt figyelmet, alapvető jogaik speciális védelmet igényelnek.

Az emberi jogok történetisége

Az eszme, hogy mindenkinek veleszületett jogai vannak, számtalan kultúrában és ősi hagyományban benne rejlik. Sok nagyra becsült vezető példáján és a gyakorlatban is befolyással bíró szabályokon keresztül láthatjuk, hogy az emberi jogokban megtestesített értékek nem a Nyugat találmányai, de nem is a XX. századéi.

Megkülönböztetünk

- Első generációs jogok:
- Klasszikus polgári szabadságjogok, passzívok. A szabadságjogok elnevezés arra utal, hogy ezeknek minden állami beavatkozástól mentesnek kell lenniük (vallásszabadság, szólásszabadság, véleménynyilvánítás szabadsága, stb.)
- Második generációs jogok:
- Aktív jogok – gazdasági, szociális és kulturális jogok.
- Harmadik generációs jogok:

Szolidaritási jogok; betegjogok, fogyatékosok jogai, a fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez való jog, az emberiség közös örökségéhez való részesedéshez való jog.

Ókor

Hammurabi törvénykönyve Babilóniában (Irak, kb. Kr. e. 2000) volt az első írott törvénykönyv, amelyet maga Babilónia királya fektetett le. Ebben a következő ígéretet tette: "egy igazságos uralmat hozok létre a királyságban úgy, hogy minden gonoszt és erőszaktevőt elpusztítok, az erőseket pedig eltántorítom a gyengék elnyomásától,... továbbá felvilágosítom az országot, és az emberek javát szolgálom".

Az ókori Egyiptom egyik fáraóját (kb. Kr. e. 2000) alattvalóinak adott intelmeivel idézték: "Amikor Felső- vagy Alsó-Egyiptomból kérelmező érkezik... akkor bizonyosodj meg afelől,

hogy minden törvény szerint lett elvégezve, a szokásokat figyelembe vették, és minden egyes ember jogát tiszteletben tartották".

Szírusz alkotmánya (Irán, kb. Kr. e. 570), amelyet Perzsia királya fogalmazott meg királysága népéért, "elismerte a szabadsághoz, biztonsághoz való jogot, a szabad költözködést és néhány társadalmi és gazdasági jogot is.

Az angol Magna karta és a Bill of Rights (azaz a Jogok törvénye)

1215-ben angol nemesek és egyházi személyek összefogtak és szembeszálltak I. Jánossal, aki visszaélt hatalmával. A Magna karta (Nagy szabadságlevél) megfogalmazásával arra kényszerítették a királyt, hogy igazodjon a törvényekhez. Bár a király ezt nem vette figyelembe, a Magna karta gyakran idézett dokumentummá vált a szabadságjogok megvédésében. Egy sor jogot számba vesz, például azt, hogy minden szabad állampolgárnak joga van birtokolni és örökölni tulajdont, valamint mentességet élvezni a magas adóterhektől. Ez az okmány rögzítette a törvény előtti megfelelő eljárásra és a törvény előtti egyenlőségre vonatkozó alapelveket is. Mivel II. Jakab nem tartotta be a törvényeket, alattvalói 1688-ban megdöntötték hatalmát. 1689-ben a parlament egy törvényjavaslata kinyilvánította, hogy a továbbiakban semmilyen esetben sem fogadható el királyi beavatkozás a parlament ügyeibe. Ez a törvényjavaslat Alkotmánylevél néven vált ismertté, amely megtiltotta az uralkodónak, hogy felfüggeszzen törvényt a parlament hozzájárulása nélkül, illetve engedélyezte a parlament soraiba való szabad beválasztást, és kinyilvánította, hogy a parlamentben a szólásszabadság nem kérdőjelezhető meg, sem a bíróságokon, sem máshol.

A természetjog születése

Biblia

Európában a XVII. és a XVIII. század folyamán számtalan filozófus támogatta a természetjogi szemléletet. Ezeket a jogokat az emberhez tartozónak tekintették, pusztán azért, mert emberi lény, s nem azért, mert egy adott ország polgára, vagy valamilyen vallási vagy etnikai csoporthoz tartozik. A gondolat, hogy ezek a természetjogok minden embert megilletnek, széles körben elfogadottá vált, és számtalan ország alkotmányában egyre inkább visszatükröződött.

Az ember és polgár jogainak francia nyilatkozata (1789)

1789-ben a franciák megdöntötték a királyságot és kikiáltották az első francia köztársaságot. A nyilatkozat a forradalom eredményeként jött létre, amelyet egyházi személyek, nemesek és közemberek képviselői fogalmaztak meg. Mindezt azért tették, hogy a felvilágosodás jelentős alakjainak - mint pl. Voltaire, Montesquieu, az enciklopédisták és Rousseau - gondolatait megtestesítsék. A nyilatkozat megtámadta a királyság politikai és jogi rendszerét, és az ember természetjogát úgy határozta meg, mint a szabadsághoz, tulajdonhoz és a biztonsághoz való jogot az elnyomással való szembeszegüléshez. Ez helyettesítette az arisztokratikus előjogok rendszerét - amely a királyság folyamán létezett - a törvény előtti egyenlőség elvével.

Az Egyesült Államok Függetlenségi nyilatkozata, az alkotmány és az amerikai Bill of Rights v. az első tíz alkotmánykiegészítés (1791)

1776-ban a legtöbb észak-amerikai brit gyarmat kinyilvánította elszakadását a brit birodalomtól az amerikai Függetlenségi nyilatkozatban. Ez a folyamat jórészt Locke és Montesquieu természetjogi elméletéből fakad, amelyet a francia forradalom és a dél-amerikai spanyol uralom elleni lázadás felgyorsított. A későbbiekben az Egyesült Államok alkotmányát kiegészítették, a kormányzatot központosították, miközben a hatalmat annyira korlátozták, hogy az egyéni szabadságjogok biztosítva legyenek. Az alkotmány 20 módosítása alkotja az amerikai Alkotmánylevelet.

Az első nemzetközi egyezmények

A XIX. és a XX. században számos emberi jogi kérdés, mint például a rabszolgaság, a jobbágyság, a kegyetlen munkakörülmények vagy a gyermekmunka, előtérbe került, és ezek nemzetközi szintű megvitatása elkezdődött. Nagyjából ez idő tájt fogadták el az első nemzetközi egyezményt, amely az emberi jogokra vonatkozott.

A XIX. század fordulóján a rabszolgaság törvénytelené vált Angliában és Franciaországban. A brit, illetve a francia kormány 1814-ben aláírta a **Párizsi szerződést**, azzal a céllal, hogy a rabszolga-kereskedelemmel szemben közösen lépjenek fel. Az 1890-es brüsszeli konferencián aláírták a rabszolgaság elleni törvényt, amelyet a későbbiekben még további tizennyolc állam ratifikált.

Az első genfi kongresszusok (1864 és 1929 között) pedig más területen kezdeményeztek együttműködést a nemzetek között azért, hogy a hadviselés szabályait kidolgozzák. A kongresszusok kiemelt figyelmet fordítottak a beteg és a sebesült katonákról való gondoskodás alapszabályainak lefektetésére.

A XX. század

A második világháborút megelőzően az emberi jogok nemzetközi védelme meglehetősen *töredezett* volt. Ez a töredezettség a következőkben jelent meg:

A védelem csupán a *személyek meghatározott kategóriáira* terjedt ki (például a háború áldozatainak bizonyos körére, amelyet a humanitárius nemzetközi jog védett, a munkavállalók jogaira a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) védelmében, a kisebbségek jogvédelmére a Nemzetek Szövetsége rendszerében, az idegenek jogaira más államok területén stb.).

A védelem *területileg korlátozott* volt (a Nemzetek Szövetsége mandátum-rendszerében nyújtott bizonyos fokú védelemtől eltekintve lényegében nem terjedt ki a mai fejlődő világra).

A védelem *nem terjedt ki* a belső jogfejlődésben kialakult és szabályozott *emberi jogok túlnyomó többségére*. A kevésbé kifinomult belső jogrendszerek számára nem a nemzetközi jog, hanem néhány nagy demokratikus állam (Nagy-Britannia, Franciaország, az Egyesült Államok) alkotmánya, illetve hagyományai jelentették a mértéket, amelyhez képest értékelhették helyzetüket, illetve, amelyek a jogfejlődés inspirációjául szolgáltak.

Az eszme, amely szerint az emberi jogokat a hatalmon lévő kormányzattal szemben védelmezni kell, egyre szélesebb körben elfogadottá vált. Annak jelentőségét, hogy ezeket a jogokat írásban törvénybe foglalják, több állam is elismerte, és ily módon a fent leírt dokumentumok számos emberi jogi egyezmény előfutárai lettek.

Már az első világháború után létrehozták ugyan a Nemzetek Nemzetközi Ligája kormányközi szervezetet, amely megpróbálta a legalapvetőbb emberi jogok normáit védelmezni, de csak a második világháború borzalmai és következményei vezettek olyan konkrét lépésekhez, amelyek egy nemzetközi törvénykező testület megszületését eredményezték. Mindezen események tették lehetővé és ugyanakkor szükségessé egy nemzetközi konszenzus létrejöttét, amely azon nemzetközi szabályozási igényből táplálkozott, hogy védjük és törvénybe foglaljuk az emberi jogokat.

Az **ENSZ alapokmánya**, amelyet 1945. június 26-án írtak alá, ezeket az elképzeléseket tükrözte. Az alapokmány kinyilvánítja: az Egyesült Nemzetek legalapvetőbb célja, hogy az elkövetkező nemzedékeket megvédje a háború kínjaitól; valamint az alapvető emberi jogokba, az ember méltóságába és értékeibe, továbbá a nők és férfiak közötti egyenlő jogokba vetett hitet megerősítse.

Az Emberi Jogok Bizottsága (az ENSZ egyik szervezete) által összeállított Emberi jogok egyetemes nyilatkozatát a közgyűlés 1948. december 10-én fogadta el. Azóta számos olyan kulcsfontosságú okmányt fogalmaztak meg, amelyet a nemzetközi közösség elfogadott, ezáltal biztosítva ezen alapelveket. További információ ezekről a nemzetközi egyezményekről az alábbi fejezetekben található, beleértve az Emberi jogok és alapvető szabadságok európai egyezményét.

Az emberi jogi egyezmények létrejöttének folyamata

Egy emberi jogi egyezmény megalkotása számos egyén és intézmény közös erőfeszítését igényli. A kiindulópontot mindig valamilyen észlelt, érzékelt szükséglet, egy emberi jogi probléma jelenti, amellyel a nemzetközi közösségnek foglalkoznia kell. Szó lehet az alapvető jogok törvénybe foglalása iránti általános igényről, melyre válaszul az egyezségokmányok is megszülettek, vagy egy konkrét globális problémáról, mint például a taposóaknák elterjedése vagy az emberkereskedelem.

A gyermek jogairól szóló egyezmény megszületése jól példázza az emberi jogi egyezmények kialakulásának folyamatát és a megalkotásában részt vevő civil szervezetek szerepét.

1. A probléma meghatározása:

A gyerekek bántalmazástól és kizsákmányolástól való védelmére irányuló erőfeszítések a XIX. században kezdődtek. Ebben az időben a gyerekeket általában szüleik tulajdonának tekintették, egészen a nagykorúságuk eléréséig, rendszerint huszonegy éves korukig. A reformerek a hajléktalan és árva gyerekeket érintő gyermekmunka és bántalmazás problémájára helyezték a hangsúlyt. 1923-ban Eglantine Jebb kidolgozta a Gyermek jogairól szóló nyilatkozatot, amelyet a Népszövetség 1924-ben el is fogadott.

Sem az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, sem az ENSZ emberi jogi rendszerében addig létrejött egyezmények nem tartalmaztak kifejezetten a gyermek jogaira vonatkozó rendelkezést. E dokumentumok hallgatólagosan elfogadták, hogy a gyerekeket ugyanúgy megilletik az emberi jogok, mint minden embert, de elmulasztották őket, mint jogokat birtokló egyént elismerni.

2. Az általános alapelvek meghatározása:

A Gyermekjogi Egyezményhez vezető első lépést az ENSZ Nyilatkozat a gyermek jogairól megalkotása jelentette. 1959-ben egy munkacsoport megfogalmazott tíz alapelvet azokra az

alapvető jogokra vonatkozóan, amelyek minden gyereket meg kell, hogy illessenek. Azonban nyilatkozatként ez a dokumentum és a benne foglalt alapelvek nem bírtak kötelező erővel a kormányokra nézve.

3. A kidolgozási folyamat:

Így tehát ezen alapjogokat egyezménybe kellett foglalni. A Gyermekjogi Egyezmény hivatalos szerkesztési folyamata kilenc évig tartott. Ez idő alatt a tagállamok képviselői, a kormányközi szervek (mint az UNICEF vagy az UNESCO), továbbá a civil szervezetek (az olyan nagyok, mint pl. a Save the Children, a Nemzetközi Vöröskereszt vagy az Oxfam, és a kicsik, mint pl. a speciális kérdésekkel - úgymint gyermekmunka, egészségügy, oktatás, sport - foglalkozó országos szervezetek) közösen dolgoztak azon, hogy az egyezmény szövegezését illetően konszenzusra jussanak.

4. Elfogadás:

A Gyermekjogi Egyezményt az ENSZ Közgyűlése fogadta el 1989. november 20-án.

5. Ratifikáció:

Egy egyezmény ratifikálása azt jelenti, hogy az állam nevében a kormány komoly, jogilag kötelező erővel bíró vállalást tesz annak betartására. Minden egyezmény tartalmaz olyan cikkeket, amelyek rögzítik azokat az ellenőrzési és jelentéstételi eljárásokat, amelyek alkalmazásával nyomon követhető, hogy a részes államok betartják-e az egyezményben foglaltakat. A Gyermekjogi Egyezményt több ország írta alá és ratifikálta, még hozzá rövidebb idő alatt, mint bármely más ENSZ-egyezményt. Összesen két tagállam nem ratifikálta eddig az egyezményt: Szomália és az Egyesült Államok.

6. Hatályba lépés:

Gyors ratifikációjának köszönhetően a Gyermekjogi Egyezmény 1990-ben, csupán pár hónappal az elfogadása után, hatályba is lépett, mint nemzetközi jogi dokumentum.

7. Végrehajtás, ellenőrzés és érdekképviselés:

A többi emberi jogi egyezményhez hasonlóan, a Gyermekjogi Egyezményt az egyének, civil szervezetek és nemzetközi szervezetek jogalapként használják a gyerekek érdekében végzett érdekképviselési tevékenységük során. Rábírhadják a kormányt egy egyezmény ratifikálására, és ellenőrizhetik, megtartja-e a benne foglalt kötelezettségeket. Amennyiben az állam nem tesz eleget ez irányú kötelezettségeinek, és megsérti a gyermekjogokat, a civil szervezetek felléphetnek e jogok védelmében.

Az emberi jogi dokumentumok csoportosítása

Az emberi jogokat többféleképp csoportosíthatjuk:

- Földrajzi megközelítés alapján
 - egyetemes (pl.: Emberi jogok egyetemes nyilatkozata)
 - regionális (pl.: Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről)
- Biztosított jogok kategóriája alapján
(Pl.: Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya)
- Speciális csoportok védelme alapján
 - Kisebbségek (pl.: Nyilatkozat a nemzeti, etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartozó személyek jogairól)
 - Gyermekek (Egyezmény a gyermekek jogairól)
 - Menekültek (Menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény(Genfi Konvenció))
 - Nők (Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) minden formájának felszámolásáról)

A Nemzetközi dokumentumok lehetnek

- jogilag kötelező: az államok kinyilvánítják, hogy kötelező érvénnyel elfogadják a dokumentumban foglalt jogokat.
- jogilag nem kötelező: az államok által aláírt nyilatkozatok vagy politikai egyezmények arra, hogy minden erőfeszítést megtesznek a jogok biztosítására, de semmilyen törvényerejű kötelezettséget nem vállalnak a tényleges cselekvésre.

Egyetemes dokumentumok

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948.)

Az ENSZ keretében fogadták el 1948. december 10-én, ellenszavazat nélkül, de a szocialista országok tartózkodásával. A tartózkodás indokai:

- a Szovjetunió szerette volna belefoglaltatni a gazdasági és szociális jogokat
- a Szovjetunió annak kimondását is kérte, hogy a politikai jogokat például a társadalmi haladás érdekében korlátozni lehet.
- Ezeket azonban nem fogadták el

- Általános elvi jelleggel tartalmazza az alapvető polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogokat.
- Néhány rendelkezése
- menedékjog („Minden személynek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni.”)
- diszkrimináció tilalma
- élethez, szabadsághoz, személyi biztonsághoz való jog
- kínvallatás, kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító büntetés tilalma
- független, pártatlan bíróság előtti tárgyalás
- jogorvoslathoz való jog
- országon belüli szabad mozgás, ország elhagyása a származási országba való visszatérés joga

(Az Egyezmény teljes szövege megtalálható a tananyag mellékletében.)

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966.)

Az egyezményt az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése fogadta el 1966. december 16-án, és 1976. március 23-án lépett hatályba. 2001 végéig az egyezményt 147 állam erősítette meg.

Magyarországon kihirdetve: 1976. évi 8. tvr, fakultatív jegyzőkönyv: 1988. évi 24. tvr, második fakultatív jegyzőkönyv a halálbüntetés tilalmáról: 1995. évi II. tv.

Szemben az előzővel, ez már *kötelező* erejű dokumentum.

Néhány rendelkezése:

- a bűnelkövetőt ugyanazon cselekmény miatt nem lehet kétszer is büntetőjogi hátránnyal sújtani
- nullum crimen sine lege (Csak az a cselekmény minősülhet bcs-nek, amit a törvény már az elkövetés előtt annak nyilvánít.)
- magánélet sérthetlensége
- gondolat, lelkiismeret, vallás szabadsága
- gyülekezés és egyesülés joga (beleértve a szakszervezet-alakítást is)
- családhoz való jog
- közügyekben való részvétel joga

Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966.)

Ez, az 1966-ban elfogadott egyezmény, az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata (1948), valamint a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya együttesen alkotják az emberi jogok legfőbb nemzetközi dokumentumait. Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának megfelelően az egyezségokmány elismeri, hogy "... a félelemtől és a nélkülözéstől mentes szabad emberi lények eszménye csak akkor valósítható meg, ha olyan feltételeket hoznak létre, amelyek révén mindenki élvezheti gazdasági, szociális és kulturális jogait, úgyszintén polgári és politikai jogait is."

Magyarországon kihirdette: 1976. évi 9. tvr.

Néhány rendelkezése:

- munkához való jog és igazságos munkafeltételek (méltányos munkabér, tisztességes megélhetés, biztonságos munkakörülmények, rendszeres fizetett szabadság)
- szakszervezeti jogok (alapítás, belépés, szabad működés, sztrájk)
- szociális biztonság
- családvédelem
- testi-lelki egészséghez való jog
- művelődéshez való jog (ingyenes és kötelező általános iskola, mindenkinek hozzáférhető közép- és felsőoktatás)
- kultúrához való jog (például kutatási, alkotói szabadság)

A felek e jogok *fokozatos biztosítását* vállalták.

Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen (1984.) – kihirdetve: 1988. évi 3. tvr.

Lényegében az Emberi jogi egyezmény egy cikkének végrehajtására jött létre. Végrehajtására a 10 tagú, genfi székhelyű Kínzás Elleni Bizottság jogosult, mely foglalkozhat egyéni és államközi panaszokkal is.

Kínzás: minden olyan cselekmény, amelyet szándékosan éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, meghatározott célból (pl. vallomástétel, nyomásgyakorlás)

Egyezmény a gyermek jogairól (1989.) – kihirdette: 1991. évi LXVI. törvény

A Gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény fordulópontot jelentett, mivel világszerte elismertette, hogy a gyermekek nem csupán védelem alanyai lehetnek, hanem polgári és politikai jogok birtokosai is.

A Gyermekjogi Egyezmény értelmében minden tizennyolc éven aluli személy gyermeknek számít, és minden gyermeket teljes mértékben megillet valamennyi emberi jog. Az egyezmény 54 cikket tartalmaz a gyermek jogairól, amelyek három fő csoportba sorolhatók:

Védelem: a gyermekek biztonságának védelme, többek között a bántalmazás, az elhanyagolás és a kizsákmányolás elleni védelem.

Ellátás: a gyermekek sajátos szükségleteinek kielégítése, pl. az oktatás és egészségügyi ellátás biztosítása.

Részvétel: a dokumentum utal arra, hogy a gyermek képességeinek fejlődésével egyre inkább képes dönteni és részt venni a társadalom életében.

Néhány rendelkezése:

- élethez, névhez, állampolgársághoz való jog
- családban élés joga
- szülőkkel való kapcsolattartás joga
- örökbefogadás megfelelő szabályozása
- oktatás
- védelem gazdasági kizsákmányolás, nemi kizsákmányolás, kábítószer stb. ellen

(Az Egyezmény teljes szövege megtalálható a tananyag mellékletében.)

A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (1965.) – kihirdette: 1969. évi 8. tvr.

Az egyezmény tartalmazza a faji megkülönböztetés fogalmának meghatározását, és rögzíti a faji megkülönböztetés tilalmát.

A nők helyzetének javítására vonatkozó egyezmények

- a férjzett nők állampolgárságáról szóló (1957) – kihirdette: 1960. évi 2. tvr
- a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról (1979.) – kihirdette: 1982. évi 10. tvr., kiegészítő jegyzőkönyv: 2001. évi LX. törvény
- a házasságkötéssel kapcsolatosan (1962.) – kihirdette: 1976. évi 7. tvr

A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (elfogadva 2006-ban): Az egyezmény elsőként rögzíti a fogyatékossgal (ezen belül a fizikai vagy pszichoszociális fogyatékossgal) élő személyek emberi jogait.

Regionális Egyezmények

Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950. november 4., Róma, hatályos: 1953. szeptember 3. óta. Magyarország ratifikációja: 1992. november 5.)

Taxatív tartalmazza az egyezmény hatálya alá eső jogokat:

- élethez való jog
- kínzás vagy embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma
- rabszolgaság, kényszermunka (kötelező munka) tilalma
- szabadságra és személyi biztonságra való jog, amitől senkit sem lehet megfosztani
- törvényes ok nélkül (pl. bírósági elítélés, alapos gyanú, fertőző betegség, kábítószer-élvezet, alkoholizmus)
- és ekkor is csak törvényben meghatározott garanciákkal (pl. tájékoztatás a letartóztatás okairól és a vádról, haladéktalan bíróság elé állítás)
- a független, pártatlan bíróság általi tisztességes, nyilvános és ésszerű időn belüli tárgyalásra
- garanciák a büntetőeljárás során (ártatlanság vélelme, védelem joga, nullum crimen sine lege, jogorvoslat joga, ne bis in idem)
- gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság
- véleménynyilvánítás szabadsága
- békés célú gyülekezés szabadsága
- házasságkötés és családalapítás joga
- mozgás szabadsága és lakóhely szabad megválasztása (beleértve az ország területének szabad elhagyását)
- oktatáshoz való jog

- senkit sem lehet tulajdonától jogszerűen megfosztani
- (Az Egyezmény szövege megtalálható a tananyag mellékletében.)

- Kiegészítő jegyzőkönyvek bővítették, ill. módosították az Egyezményben foglaltakat:
- első: tulajdonhoz való jog, oktatáshoz való jog, szabad és titkos választásokon való részvételhez való jog
- hatodik: halálbüntetés tilalma béke idején
- tizenkettedik: diszkriminációtilalom kiszélesítése (eredetileg csak valamely más cikk megsértésével összefüggésben lehetett a diszkriminációra hivatkozni)
- tizenharmadik: halálbüntetés teljes tilalma (Magyarország a 63/2003. OGY határozattal erősítette meg!)
- A tizenegyedik jegyzőkönyvvel, 1998. november 1-től változott az eljárási rendszer!
Fontosabb változások:
- immáron nincs Emberi Jogok Európai Bizottsága
- korábban a Bíróság joghatósága csak azon államokra terjedt ki, amelyek ezt külön nyilatkozattal elismerték. Ma már nincs ilyen megszorítás.

Európai Szociális Charta (1961., Torino)

Célként 31 gazdasági és szociális jogot jelöl meg, melyek megvalósítására vállalnak kötelezettséget a szerződő felek. Minimum 16 jog biztosítását kell vállalni, melyek közül hatnak (6) az alábbiak közül kell kikerülni:

- munkához való jog
- gyermekek és fiatalkorúak védelme
- TB-hez való jog
- szociális és egészségügyi segítséghez való jog
- családvédelem
- vendégmunkások védelme
- nemek közti egyenjogúság

Alapvető Jogok Chartája

Az Európai Unió keretében létező, jogilag (jelenleg még?) kötelező erővel nem bíró dokumentum. A Charta gyakorlatilag szó szerint veszi át az Emberi Jogok Európai Egyezménye rendelkezéseit a védendő jogokra nézvést (amelynek indoka, hogy az EU

tagállamai az Európa Tanácsnak is tagjai, és egy esetleges eltérés csak a rendszer szükségtelen megkettőzését jelentené), értelemszerűen a jogvédelmi mechanizmus nélkül.

Kínzás Elleni Európai Egyezmény (1987.)

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkéhez kapcsolódik. Végrehajtását egy bizottság ellenőrzi, mely *helyszíni látogatásokat* is tehet – ezt követően pedig jelentést készít, illetőleg ajánlásokat fogad el. Amennyiben ezeket az állam visszautasítja, a bizottság tagjai 2/3-os többséggel *elítélő nyilatkozatot* fogadhatnak el.

Helsinki Záróokmány (1975)

Az egyetemes emberi jogi védelem fejlődését nagymértékben elősegítette az 1975. augusztus 1-jén a Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében 35 ország írta alá a jogilag nem kötelező erejű az 1975-ben napvilágot látott *Helsinki Záróokmány*. Hatására a nem demokratikus berendezkedésű országok közvéleményében is előtérbe került az emberi jogok kérdése. E dokumentum biztosította a szabad információáramlást, amely természetesen mind a mai napig az emberi jogok elterjedésének egyik fontos feltétele. A Helsinki Záróokmány és a hozzá hasonló „soft-law” dokumentumok egyébként sokszor nagyobb lökést adtak az emberi jogok ügyének, mint a kötelező erejű nemzetközi szerződések, mert „jó kiindulási alapot jelentenek, könnyebben módosíthatóak, be nem tartásuk esetén kisebb a presztízsveszteség”.

1990-ben Koppenhágában fogadták el az emberi dimenziókról szóló, nagyon fontos kisebbségvédelmi rendelkezéseket tartalmazó nyilatkozatot.

1989-ben a bécsi utótálalkozón pedig elfogadták az ún. *bécsi mechanizmust*, mely az alábbiakat tartalmazza:

- információkérés – egy résztvevő államnak a másik kívánságára a lehető leggyorsabban, de maximum 10 napon belül írásban információval kell szolgálnia, illetőleg válaszolnia kell a hozzá intézett kérdésekre
- amennyiben ez eredménytelen, köteles bármely más résztvevő állammal kétoldalú találkozót tartani a humanitárius dimenzióval kapcsolatos kérdések megvizsgálására a megkereséstől számított 1 héten belül. (A megszervezésben segít az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala is.)

- bármely résztvevő állam bármely ügyet diplomáciai csatornán, illetőleg az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalán keresztül valamennyi résztvevő állam tudomására hozhat
- bármely résztvevő felvethet valamely ügyet az EBESZ Vezető Tisztségviselők Bizottságában, az Állandó Tanácsban, a végrehajtási találkozókön (melyeken az Európa Tanács is részt vesz) és az utókonferenciákon.

Emberi Jogok Amerikaközi Egyezménye (1969., San José)

Már az 1948-as bogotai charta kinyilvánította az emberi személy alapvető jogait, s elfogadták az ember jogainak és kötelességeinek alapvető deklarációját is.

- 1990. egy jegyzőkönyv eltörli a halálbüntetést
- felépítése a fórumoknak: Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága / Bírósága (azaz megegyezik a korábban Európában létezővel)

Az Emberek és a Népek Jogainak Afrikai Chartája (1981., Banjul)

Sajátosságai:

- utal az afrikai értékrendre (vallások, nők helyzete stb.)
- a hangsúly nem az individuumon, hanem a csoporton van
- csak a vallásszabadságról szól, nem a lelkiismereti szabadságról
- részletesen tartalmazza a természetes személy kötelezettségeit a család, társadalom, állam felé

Nemzeti szint

Az emberi jogok nemzeti szinten elsősorban az állam alaptörvényében, azaz az állam jogszabályainak alapvető jogforrásában, az alkotmányban jelennek meg

A magyar Alkotmány

Magyarország első írott alkotmányát 1949. augusztus 18-án, az 1949. évi XX. törvénnyel fogadta el az Országgyűlés, a jogszabály két nappal később, augusztus 20-án lépett hatályba. Ez az alaptörvény az 1936. évi szovjet alkotmány mintájára készült, amelyet fő kidolgozója után a szakirodalom buharini alkotmánynak is nevez.

Az alkotmányt 1949 és 1989 között számos alkalommal módosították.

1989-ben a rendszerváltás keretében sor került az Alkotmány alapvető, gyökeres módosítására, melynek eredményeképpen Magyarország államberendezkedése – a modern demokráciák mintáját követve – átalakult. Természetesen egy teljesen új alkotmány kidolgozásának elképzelése is felmerült a rendszerváltó erőkben, de ehhez az akkor hatályos rendelkezések értelmében népszavazásra lett volna szükség, amelynek kimenetelét - a még az országban állomásozó szovjet csapatokra is figyelemmel - kétségesnek ítélték. Az Ellenzéki Kerekasztal pártjai ezt a feladatot az új, szabadon választott Országgyűlésre akarták bízni, ezért a jogállam létrehozásához szükséges legalapvetőbb módosítások elfogadásában egyeztek meg a Magyar Szocialista Munkáspárttal. Az átfogó alkotmányreform révén gyakorlatilag így is teljesen új alaptörvény született.

Mivel azonban a reform után is megmaradt a törvény száma – 1949. évi XX. törvény –, sokan még ma is azzal a kritikával illetik, hogy ez még mindig a Rákosi-féle alkotmány.

Az Alkotmány módosítása 1989. október 23-án lépett hatályba, „a többpártrendszert, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállamba való békés átmenet elősegítése érdekében”.

Az Alkotmány bevezetőjéből kiderül, hogy jelenlegi alaptörvényünk csak ideiglenes jellegű, „hazánk új Alkotmányának elfogadásáig” van érvényben.

Az emberi jogok érvényre juttatása

Az emberi jogok érvényesülése érdekében fő felügyelő testületekhez, bizottságokhoz és bíróságokhoz lehet fordulni, amelyek mindegyike független tagokból áll - szakértőkből vagy bírókból -, akik nem egy államot képviselnek.

E testületek által használt főbb mechanizmusok a következők:

1. Panaszok (amelyeket egyének, csoportok vagy államok nyújtanak be)

Az állammal szembeni panaszt általában biztosi hivatal vagy bizottság elé viszik egy kvázi-jogi eljárásban. A felügyelő testület ezután döntést hoz, és elvárják az ügyben érintett államtól, hogy együttműködjön a testülettel, annak ellenére, hogy nem létezik jogi kikényszerítő eljárás. Gyakran az államnak egy kiegészítő nyilatkozattal vagy egy fakultatív jegyzőkönyv ratifikálásával kell megerősítenie, hogy elfogadja a panaszos kérelmek eljárási mechanizmusait. Példák az emberi jogi panaszokkal foglalkozó bizottságokra: az ENSZ Emberi Jogi Tanács és a Bizottság a Faji Megkülönböztetés Felszámolásért (az ENSZ rendszerén belül), valamint az Amerikaközi Emberi Jogok Bizottsága (az Amerikai államok Szervezetén belül).

ENSZ Emberi Jogi Tanácsa

Az ENSZ reform keretében, az Emberi Jogok Bizottsága helyett létrehozott Emberi Jogi Tanács alakuló, kéthetes ülészsaka 2006. június 19-én kezdődött Genfben. Magyar vélemény szerint a világszervezet legfontosabb emberi jogi testülete előrelépést jelent jogelődjéhez, az Emberi Jogok Bizottságához képest. A tanács építve a bizottság hatvanegy éves működésének vívmányaira, megtartva annak az emberi jogok védelmét segítő működését egy olyan általános emberi jogi ellenőrző mechanizmust vezet be, amelynek keretében valamennyi ENSZ tagállam emberi jogi gyakorlata vizsgálat tárgya lehet.

Tovább: <http://www.jogiforum.hu/hirek/14516#ixzz19stR42MM>

2. Jogi esetek

Mint felügyelő testület, három állandó bíróság létezik; az Emberi Jogok Európai Bírósága, az Emberi Jogok Amerikai Bírósága és a Nemzetközi Büntetőbíróság.

Emberi Jogok Európai Bírósága

Az Emberi Jogok Európai Bírósága nemzetközi bíróság, amelynek székhelye Strasbourg. Annyi bíróból áll, amennyi az Európa Tanács azon tagállamainak száma (jelenleg 47),

amelyek megerősítették az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló Emberi Jogok Európai Egyezményt. A Bíróság bírái egyéni minőségükben járnak el, és nem képviselnek egyetlen államot sem.

Az Emberi Jogi Bíróság felé az egyezményben foglalt jog megsértése vagy ennek közvetlen veszélye esetén nyújthat be panaszt a jogsérelmet szenvedett személy, illetőleg bármilyen nem kormányzati szerv. Ezeket a panaszokat a jogorvoslatok kimerítése után az állammal szemben kell előterjeszteni a jogerős ítélet meghozatalától számított 6 hónapon belül. Számos olyan körülmény van azonban, ami kizárja egy panasz elfogadhatóságát (pl. a kérelem nem az egyezményben meghatározott emberi jogra vonatkozik, a jogsértés a hatálybalépés előtt történt vagy nem merítették ki a belső jogorvoslatokat), és a statisztikai adatok azt mutatják, hogy csupán a beérkezett kérelmek alig 10%-át fogadják el.

A Bíróság döntései deklaratív jellegűek: az államokon belüli jogi szabályozásra, egyedi aktusok megsemmisítésére nincs hatásköre. A részes államok felelősek azért, hogy az ítéletet végrehajtsák – ezt az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ellenőrzi.

http://www.europatanacs.hu/pdf/Questions_and_answers_Hungarian_version.pdf

Nemzetközi Büntetőbíróság

2002-ben alakult a (angolul International Criminal Court, ICC) a népiirtással, emberiség elleni bűncselekményekkel, háborús bűncselekményekkel és az agresszió büntetével – az agresszió büntette felett azonban jelenleg nincs hatásköre – vádolt személyek ügyeinek lefolytatására. A Bíróság székhelye Hágában található, ugyanakkor tárgyalásait bárhol folytathatja.

3. Jelentések és összefoglalások

Az emberi jogi dokumentumok többsége megköveteli a részes államoktól, hogy rendszeres időközönként jelentéseket tegyenek. Ezeket maguk az államok készítik el, a felügyeleti testület irányelveit követve, és általános információkat tartalmaznak a jogok érvényesüléséről az adott országban. A jelentéseket nyilvánosan megvizsgálják, amiben a civil szervezetek rendszerint aktív szerepet játszanak, azáltal, hogy árnyékjelentéseket készítenek az állami jelentések mentén. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (ICCPR) és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (ICESCR) és az Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről példázzák azokat a dokumentumokat, amelyek megkövetelik a jelentések benyújtását.

E kényszerítő mechanizmusok legtöbbje a specifikus emberi jogi sérelmek jogorvoslását célozza. Az Európai egyezmény a kínzás, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről (1987) másmilyen természetű, mivel ebben az eljárásmodban az Európai Bizottság tagjai helyszíni látogatásokat tesznek - például börtönökben, fiatalkorúak javítóintézetében, rendőrkapitányságokon, laktanyákban vagy pszichiátriákon. A bizottság tagjai megfigyelik, hogyan bánnak az őrizetben lévőkkel, és ha szükségesnek tartják, ajánlásokat fogalmaznak meg, hogy érvényesüljön az a jog, miszerint senkit sem lehet kínvallatásnak vagy embertelen bánásmódnak alávetni.

Az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat (UPR) egy olyan egyedülálló folyamat, amelyet az ENSZ Közgyűlése hozott létre 2006-ban azzal a céllal, hogy négyévente felülvizsgálja a 192 ENSZ tagállam emberi jogi teljesítményét. A Felülvizsgálatot a részes tagállamok készítik.

Az emberi jogok európai védelme

Európában az emberi jogok védelmében további igen jelentős szerepe van az Európa Tanácsnak, és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)

Az **EBESZ** emberi jogvédelmi tevékenységét a már említett Helsink-i Záróokmány alapozta meg, igazi gyakorlati jelentőséget azonban csak a 90-es évek elején kapott. A jogilag nem kötelező erejű Helsink-i Záróokmányt 1975. augusztus 1-jén az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet keretében 35 ország írta alá, majd ezt követően ún. utóalálkozók is tartottak. Ezen utóalálkozók célja ma már, hogy a résztvevők megvizsgálják a tagállamok emberi jogi kötelezettségvállalásainak teljesítését és értelmezzék, bővítsék a Helsink-i Záróokmányban foglalt emberi jogi előírásokat. 1994 óta aztán az EBEÉ-t EBESZ-nek (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) nevezik.

1991-től tíz állam kezdeményezésére az EBESZ szakértői missziót küldhet ki az érintett államba, annak beleegyezése nélkül is a felmerült ügyről történő jelentéskészítés céljából. 1992-től valamely állam nyilvánvaló, alapvető EBESZ-kötelezettsége megsértése esetén a szervezet konkrét intézkedésről is egyhangú döntést hozhat, ugyancsak az érintett állam beleegyezése nélkül. Rendkívüli jelentőséggel bírnak az EBESZ-nek a háborús áldozatok védelmével és a kisebbségi jogok érvényesülésével kapcsolatos funkciói, ez utóbbiak a Kisebbségi Jogok Főbiztosa hatáskörébe tartozik.

Az Európa Tanács

Az emberi jogok védelmének legkiterjedtebb és egyben legsikeresebb gyakorlatát az Európa Tanács és szervei, leginkább az Emberi Jogok Európai Bírósága valósította meg.

Az Európa Tanács 1949. május 5-én alakult meg Londonban, és az egyik, ha nem a legfontosabb emberi jogok védelmével foglalkozó intézmény. Keretében jött létre többek között az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (1950) és az *Európai Szociális Charta* (1966).

Az Európa Tanács 1949-es Alapokmánya 3. cikke kötelezővé tette a tagállamok számára a jogállamiság, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartását minden joghatóságuk alatt élő személy számára. A 8. cikk pedig lehetővé teszi a 3. cikket súlyosan megsértő tagállam tagságának felfüggesztését is, ahogy ez Görögország esetében meg is történt 1969-ben.

Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának Hivatala

Az emberi jogi biztos intézményét 1999-ben hívták életre. A biztos független intézmény, feladata az oktatás elősegítése, az emberi jogok tudatosításának és tiszteletben tartásának támogatása a tagállamokban, továbbá biztosítja az Európa Tanács normatív eszközeinek teljes és tényleges betartását.

A biztos szerepe elsősorban megelőző jellegű, kötelességei eltérnek az Emberi Jogok Európai Bíróságának funkcióitól vagy más, az egyezmény alapján létrehozott szervek feladataitól. Nem rendelkezik végrehajtói hatalommal, de tanácsadás, elemzések és ajánlások formájában segíti a tagállamokat törvényhozási hiányosságaik megszüntetésében, és az emberi jogok megsértésének megelőzéséhez gyakorlati útmutatókkal szolgál.

A biztos feladatai közé tartozik a nemzeti emberi jogi intézmények támogatása, valamint az együttműködés más nemzetközi szervezetekkel. A biztos intézkedéseket tehet a kormányoktól, nemzeti parlamentektől, nemzeti ombudsmanoktól és hasonló intézményektől, személyektől és szervezetektől kapott lényeges információ alapján.

A biztos speciális ügyekben jelentést, ajánlást vagy véleményt terjeszthet a Miniszteri Bizottság és a Parlamenti Közgyűlés elé.

Hazai jogvédelem

Országgyűlési biztosok

Az Országgyűlés az alkotmányos jogok védelme érdekében - kizárólag neki felelős megbízottként - választja meg az országgyűlési biztost. www.obh.hu

Állampolgári Jogok Biztosa

Feladata: az alkotmányos jogok védelme

Az országgyűlési biztoshoz bárki fordulhat, ha megítélése szerint valamely hatóság, például: a közigazgatási feladatot ellátó szervek (pl. a jegyző, az építési hatóság, a gyámhatóság, az APEH, az illetékhivatal), a közigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv (pl. földhivatal, energiahivatal stb.), a fegyveres erők, rendvédelmi szervek, nemzetbiztonsági szolgálat, a nyomozó hatóságok (a rendőrség, az adórendőrség és az ügyészségi nyomozást végző szerv is), a büntetés-végrehajtási intézetek, a helyi önkormányzatok, a kisebbségi önkormányzatok, a polgármesteri hivatalok, a kötelező tagság alapján működő köztestületek (gazdasági vagy szakmai kamarák), a közjegyzők, bírósági végrehajtók, a közszolgáltatók (pl. víz-, gáz-, áramszolgáltató, szociális, egészségügyi vagy oktatási intézmények, stb.) eljárása, ennek során hozott határozata, vagy intézkedéseinek elmulasztása következtében alkotmányos jogaival összefüggésben sérelem érte vagy ennek közvetlen veszélye áll fenn.

Az állampolgár alkotmányos jogai a hatályos eljárás során sérülhetnek, például: indokolatlanul lassú ügyintézés, hátrányos megkülönböztetés, nem megfelelő vagy téves tájékoztatás, méltánytalan személyes bánásmód, a tájékoztatás indokolatlan megtagadása, jogszabályt sértő határozat, egyéb mulasztás következtében.

A kérelem benyújtása akkor lehetséges, ha a kérelmező a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket már kimerítette, illetve jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Magyarországon az állampolgári jogok biztosához lehet fordulni a gyermekjogokkal kapcsolatos ügyekben is.

Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Biztosa

Feladata: kisebbségi jogok védelme

A kisebbségi biztoshoz bárki fordulhat panasszal, és akár saját ügyében, akár egy közösség képviseletében kérheti a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatos visszasság kivizsgálását. Például, ha hátrányos megkülönböztetést tapasztal származása miatt vagy visszautasítják a többnyelvű feliratokra vonatkozó kérelmét.

A kisebbségi biztoshoz benyújtott minden beadvány illetékmentes, az ombudsman az Országgyűlés által biztosított költségvetésből fedezi az eljárásával összefüggő valamennyi kiadást, így például a helyszíni vizsgálat költségeit.

A kisebbségi biztos a névtelenül benyújtott panaszt nem köteles vizsgálni, ezért célszerű, hogy a beadványozó megadja a nevét és a címét. Abban az esetben, ha a panaszos tart a hátrányos következményektől, kérheti, hogy az ombudsman ne tájékoztassa a vizsgált hatóságot arról, kinek a panaszja alapján indított eljárást. Senkit nem érhet hátrány amiatt, hogy a kisebbségi biztoshoz fordult. Közérdekű - egy közösség érdekét szolgáló - bejelentés esetén a panaszos büntetőjogi védelem alatt áll.

A kisebbségi biztos csak akkor indíthat vizsgálatot, ha a visszásságot a bepanaszolt hatóság, közszolgáltató közvetlenül idézte elő valamilyen cselekedetével vagy mulasztásával. Az ombudsman eljárásának további feltétele, hogy a panaszos előzetesen vegye igénybe a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslatokat - így például fellebbezzen az elsőfokú határozattal szemben.

Adatvédelmi Biztos

Feladata: A személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok nyilvánosságához való alkotmányos jog védelme

Bárki panasszal fordulhat az adatvédelmi biztoshoz, ha

személyes adatai kezelésével kapcsolatban jogsérelem érte, vagy annak közvetlen veszélye áll fenn, például

- adatait tisztességtelen módon vagy jogellenesen szerezték meg, az adatok felvétele során nem tájékoztatták megfelelően,
- adatait jogosulatlanul nyilvántartják, felhasználják, továbbadják, vagy nyilvánosságra hozzák,
- nem engedik, hogy megnézzék, milyen adatai vannak nyilvántartva,
- ahol joga van hozzá, nem engedik, hogy adatait helyesbítse vagy töröltesse,
- személyes adatait tiltakozása, illetve azok letiltása ellenére tovább használják.

bármely közérdekű adatot kezelő szerv nem adja ki a kért adatot, például

- kérelmével a szerv nem, vagy indokolatlan késedelemmel foglalkozik (15 napon túl válaszol, 8 napon túl utasítja el a kérelmet),

Oktatási jogok biztosa

www.oktbiztos.hu

Feladata: az oktatás résztvevőit (tanárokat, diákokat, oktatókat, hallgatókat stb.) illetve azok közösségeit megillető, oktatással kapcsolatos állampolgári jogok érvényesítése

Egyedi ügyben az oktatás bármely résztvevője (tanuló, szülő, pedagógus, hallgató, kutató, oktató, valamint ezek közösségei) panaszt emelhet, amennyiben úgy véli, hogy jogait sérelem érte, illetve jogsérelem veszélye áll fenn olyan ügyekben, amikor egy határozat, intézkedés, illetve ezek hiánya oktatási jogokat sért, illetve a jogsérelem közvetlen veszélyét idézi elő. Az oktatásban résztvevők közösségeinek (pl. diákönkormányzat, iskolaszék, tanári kar) jogai az egyéni jogsérelemekkel azonos védelemben részesülnek.

Az oktatási biztoshoz lehet fordulni, ha a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket - a bírósági eljárás kivételével- már kimerítették és a sérelmezett határozat vagy intézkedés nem régebbi egy évesnél

Egyenlő Bánásmód Hatósága

<http://www.egyenlobanasmod.hu>

Feladata: annak megállapítása, hogy *Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. Törvényt megsértették-e?*

Az egyenlő bánásmód követelményének megsértése esetén a jogaiban sértett fél kérelmére, vagy a törvényben meghatározott esetekben hivatalból lefolytatja a hatósági eljárást annak megállapítása érdekében, hogy történt-e hátrányos megkülönböztetés.

Az EBH kérelem alapján vizsgálatot folytat, hogy az arra kötelezett munkáltatók elfogadtak-e esélyegyenlőségi tervet. Ha az arra kötelezett munkáltató (az ötven főnél több személyt foglalkoztató költségvetési szervek és a többségi állami tulajdonban lévő gazdasági társaságok) elmulasztotta az esélyegyenlőségi terv elfogadását, a hatóság felszólítja a mulasztás pótlására és szankcióval sújthatja.

Közérdekű igényérvényesítés joga alapján pert indíthat a jogaiban sértett személyek és csoportok védelmében. 2007. január 1.-jétől a hatóság előtt a társadalmi és érdek-képviselői szervezetek közérdekű igényt érvényesíthet.

A hatóság továbbá véleményezi az egyenlő bánásmódot érintő jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei és jelentése tervezeteit, javaslatot tesz kormányzati döntésekre, jogi szabályozásra. Rendszeresen tájékoztatja a közvéleményt és a Kormányt az egyenlő bánásmód érvényesülésével kapcsolatos helyzetről, tájékoztatja az érintetteket az igényérvényesítés lehetőségeiről. Közreműködik azoknak a jelentéseknek az elkészítésében, melyeket az egyenlő bánásmód hazai érvényesülésével kapcsolatban nemzetközi szervezetek részére kell megküldeni. Feladatai ellátása során együttműködik az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testülettel, az érintett társadalmi és érdek-képviselői szervekkel, valamint az állami szervekkel. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság pénzbírságot szabhat ki.

b) Az emberi jogi nevelés értelmezése

"...olyan oktatási-képzési programok, nevelési célú tevékenységek, amelyek az emberi méltóságban való egyenlőség hirdetését állítják a középpontba, összekapcsolva azt más célokkal, mint például: elősegíteni a kultúrák közötti tanulási folyamatokat (interkulturális tanulás), az állampolgár részvételét a társadalom életében, a kisebbségek esélyegyenlőségét."

Az Európa Tanács Ifjúsági Programjának

hivatalos definíciója az emberi jogi képzésről

Az emberi jogi nevelés, képzés meghatározására számos definíció, sokféle megközelítésmód létezik, azonban a legérzékletesebben az általa elérendő célok segítségével írható le. Az emberi jogi képzési program hosszú távú célja az, hogy olyan kultúrát teremtsen, amelyben az emberi jogokat a közösség minden tagja elfogadja, tiszteletben tartja és védelmezi. Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy bárki, aki emberekkel foglalkozik, részben emberi jogi nevelést is folytat, amennyiben a fenti célokat magáénak vallja, és tesz is elérésük érdekében - függetlenül attól, hogy milyen módszerekkel és milyen közegben teszi mindezt.

Arról, hogy a fent leírt cél elérésének mi a legmegfelelőbb eszköze, természetesen többféle, egymástól eltérő nézet is létezik; ez nem is baj. Nincs két ugyanazokkal a szükségletekkel bíró személy, csoport, kultúra, nincs olyan képzési módszer, amely minden egyénnek, csoportnak, bármelyik társadalomban egyformán megfelel. E gondolatmenet is jelzi, hogy a hatékony emberi jogi nevelésnek résztvevőközpontúnak kell lennie: minden közösségben az egyes egyének szükségleteire, meglévő készségeire és képességeire kell épülnie.

A résztvevőközpontú pedagógia elismeri a személyes cselekvés, a személyes változás értékét, mindamellett figyelembe veszi a tanulót körülvevő társadalmi közeget, ami nem azt jelenti, hogy a nevelőnek a tágabb valóságtól elszigetelve kell végeznie a munkáját, vagy hogy ne tanulhatna azoktól, akik más közegben dolgoznak. Mindazokat, akik szerte a világban emberi jogi neveléssel, képzéssel foglalkoznak, egy közös szándék vezérli: annak vágya, hogy egy olyan világot népszerűsítsünk és teremtsünk magunk körül, amelyben az emberi jogokat

mindenki értéként tiszteli. Megvannak az alapvető irányok, vannak kipróbált, bevált módszereink, képzési anyagok és sok-sok szakember, aki a területen dolgozik.

Konkrét célok

Jóllehet elengedhetetlenül fontos, hogy a távolba tekintsünk, gyakorlati okokból néha közelebbről is meg kell vizsgálnunk céljaink rendszerét. Alkotóelemeire kell bontanunk, hogy a konkrét célokat megfogalmazzuk. Meg kell határozni, mik a teendőink az emberi jogok kultúrájának megteremtése érdekében, majd át kell gondolnunk, hogy ebben hogyan tud részt venni az egyén, mi magunk. Az emberi jogok kultúrája nem pusztán olyan közeg, amelyben mindenki tisztában van a jogaival - a tudás nem jelenti feltétlenül a jogok tiszteletben tartását is, enélkül pedig jogaink bármikor sérülhetnek. Az emberi jogokat tiszteletben tartó kultúra különböző nézetek, viselkedésformák, normák és szabályok egymásba fonódó hálózata. Ezek megértése kapaszkodókat ad, amelyek alapul szolgálhatnak ahhoz a munkához, amelyre csoportjainkban vállalkozunk.

Úton az emberi jogok kultúrája felé

E kultúra leglényegesebb összetevői alapján a következő konkrét célok fogalmazhatók meg az emberi jogi képzés számára:

- elmélyíteni az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletét;
- fejleszteni az önmagunk és mások megbecsülésére irányuló egyéni érzékenységet, tiszteletben tartva az emberi méltóságot;
- olyan hozzáállást, viselkedésformát kialakítani, amely a mások jogainak tiszteletben tartásához vezet;
- biztosítani a nemek közötti alapvető egyenlőséget és a nők számára az azonos esélyeket az élet minden területén;
- előmozdítani a kulturális sokszínűség elfogadását, megértését és értéként való tiszteletét, különös tekintettel a nemzeti, etnikai, vallási, nyelvi és egyéb kisebbségekre és közösségekre;
- felkészíteni és megerősíteni az embereket mindabban, ami aktív állampolgárrá teszi őket;
- elősegíteni a demokrácia, a fejlődés, a társadalmi igazságosság, a közösségi harmónia, a szolidaritás és a barátság kialakulását egyének, népek és nemzetek között;

- folytatni a nemzetközi intézmények által a béke kultúrájának megteremtése érdekében végzett, az általános emberi jogok tiszteletére, a nemzetközi megértésre, toleranciára és erőszakmentességre épülő tevékenységet.

Az emberi jogi képzés eredményei

Az emberi jogi képzés általános célját és néhány távlati célkitűzést már megfogalmaztunk, vessünk most egy közelebbi pillantást házunk tájára, és vegyük számba a csoportok, közösségek szükségleteit - változtassunk a világon helyi cselekvéssel!

Olyan világban élünk, amelyben az emberi jogok gyakran sérülnek. Ideális esetben elegendő lenne saját környezetünk/csoportunk tagjaiban megerősíteni az embertársaik iránti tiszteletet, azt remélve, hogy legalább ők nem sértik meg mások emberi jogait a jövőben. Ez az egyik fontos szempontja az emberi jogi oktatómunkánknak.

Törekedhetünk azonban többre is: ösztönözhetjük például a fiatalokat, akikkel dolgozunk, arra, hogy ne csak egymásra, hanem az őket körülvevő világra is legyenek hatással. Készíthetjük őket arra, hogy - élve jogaikkal - váljanak afféle kis tanítómesterekké, akik maguk is hozzájárulnak az emberi jogok védelméhez, még olyan esetekben is, amelyek személyesen nem érintik őket.

Tanuljunk, hogy érvényesíteni tudjuk az emberi jogokat!

Ez egyáltalán nem elérhetetlen cél. Nem kell a fiataloktól elvárni, hogy az életüket az emberi jogok védelmének szenteljék, de legyenek tisztában azzal, hogy emberi jogi kérdések léteznek, legyenek érzékenyek ezek iránt, és legyenek képesek cselekedni az adott helyzet megváltoztatásáért, amennyiben azt szükségesnek érzik.

Mindezt figyelembe véve, az emberi jogi képzés már létező modelljei három fő csoportba sorolják a célkitűzéseket:

- elősegíteni az emberi jogi kérdések felismerését és megértését annak érdekében, hogy azok megsértése ne maradjon észrevétlen az emberek előtt;
- fejleszteni az emberi jogok védelméhez szükséges készségeket és képességeket;
- kialakítani egy olyan gondolkodásmódot, amely tiszteletben tartja az emberi jogokat, hogy az emberek ne sértsék meg szándékosan mások jogait.

Kompetenciák azaz ismeretek, képességek, készségek és attitűdök

Milyen tudásra van szüksége a fiataloknak ahhoz, hogy az emberi jogi kérdésekkel kapcsolatban mélyebb érzékenységük alakuljon ki? Milyen készségek, képességek és milyen szemléletmód segítheti őket az emberi jogok védelmében?

Tanuljunk az emberi jogokról!

Ismeretek

- Lényeges olyan kulcsfogalmak megértése, mint a szabadság, az igazságosság, az egyenlőség, az emberi méltóság, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, a demokrácia, az egyetemesség, a jogok, a kötelezettségek, az egymásrautaltság és a szolidaritás;
- annak felismerése, hogy az emberi jogok rendszere keretet biztosít a viselkedési normák közös kialakításához és elfogadásához a családban, az iskolában, a közösségben és a tágabb értelemben vett világban;
- tisztában kell lenni az emberi jogok szerepével, múltjával és jövőjével az egyén, a közösség és a világ más tájain élő emberek életében;
- érteni kell a különbséget a polgári/politikai jogok és a szociális/gazdasági jogok között;
- az emberi jogok értelmezésének és megélésének különböző megközelítésmódjaival találkozhatunk a különböző társadalmakban, egyazon társadalom különböző közösségeiben, a legitimitásnak különböző forrásai vannak a vallástól az erkölcsig és a jogig;
- ismerni kell a legfontosabb társadalmi változásokat, a történelmi eseményeket és egyéb okokat, amelyek az emberi jogok elismeréséhez vezettek;
- ismerni kell a nemzetközi szinten hatályos főbb dokumentumokat, amelyek az emberi jogok védelmét szolgálják, ilyen például az emberi jogok egyetemes nyilatkozata (ENSZ), az Egyezmény a gyermek jogairól (ENSZ), az Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről;
- vannak helyi, nemzeti, nemzetközi szinten működő intézmények, nem-kormányzati szervezetek, egyének, akik az emberi jogok támogatásán és védelmén dolgoznak.

Tanuljunk az emberi jogokért!

Készségek, képességek:

- értő figyelem és kommunikáció: a különböző vélemények, nézetek meghallgatásának képessége, a saját jogainknak és mások jogainak képviselőre való képesség;
- kritikus gondolkodás: a megfelelő információ megtalálása, a tények kritikai érzékkel való kezelése, az előítéletek és a részrehajlás, a manipuláció különböző formáinak felismerése, megalapozott ítéletalkotásra épülő döntéshozatal;
- együttműködési készség, a konfliktushelyzetek pozitív kimenetelű megoldásának képessége;
- a közösségekben való részvétel, a közösség-szervezés készsége;
- tetterekészség az emberi jogok képviselőjéért és védelmezéséért helyi és globális szinten.

Tanuljunk az emberi jogok által!

Attitűdök és értékek:

- felelősségérzet a saját tetteinkért, a személyes fejlődés és a társadalmi változások iránti elkötelezettség;
- érdeklődés, nyitottság, a mások értékéért való tisztelete;
- empátia és szolidaritás: elhivatottan segíteni azoknak, akiknek az emberi jogait veszély fenyegeti;
- az emberi méltóság iránti érzékenység, önbecsülés és mások megbecsülése társadalmi, kulturális, nyelvi vagy vallási különbözőségektől függetlenül;
- igazságérzet, tenni akarás a szabadság, az egyenlőség és a mások tisztelete ideáljának elérése érdekében.

Az emberi jogi tanulás különböző közegei

A tanulás **formális** helyzetben abban a strukturált oktatási rendszerben történő tanulásra utal, amelybe az általános iskolától az egyetemig beletartozik minden iskolai oktatási szint, így a szakképzés és a szakirányú képzés is. Ennek legfőbb szereplői az iskolák és minden felsőbb szintű oktatási intézmény.

A tanulás **informális** helyzetben ahhoz az önkéntelen/nem szándékos, élethosszig tartó folyamathoz kapcsolódik, melynek során az emberek attitűdöket és értékeket sajátítanak el, készségeket-képességeket és ismereteket szereznek a környezetükben érvényesülő nevelési

hatások, valamint mindennapi tapasztalataik révén (pl. család, szomszédok, könyvtár, tömegtájékoztató eszközök, munka, játék).

A tanulás **nemformális** helyzetben azokra a célzott, önkéntes és szervezett, személyi vagy társadalmi nevelési programokban történő tanulásra vonatkozik, amelyek célja értékek közvetítése és gyakorlása, továbbá számos, a demokratikus élethez szükséges készség-képesség és kompetencia fejlesztése. A fiatalok tanulása nemformális helyzetben jelenthet iskolán kívüli tevékenységeket, továbbá az iskolában, nyári táborokban, művelődési házakban vagy szabadidőközpontokban, civil szervezeteknél tartott tanterven kívüli foglalkozásokat és a részvételen alapuló tanulásra helyezi a hangsúlyt.

A tanulás formális, nemformális és informális helyzetekben az élethosszig tartó tanulási folyamat egymást kölcsönösen kiegészítő és erősítő elemeit képezik.

A nemformális tanulás során a gyakorlatok kiválasztásakor és alkalmazásakor a csoportsegítő figyelembe veszi a csoport összeállítását, a résztvevők életkorát, saját tapasztalatait és felkészültségét, illetve azt a környezetet, amelyben élnek és dolgoznak.

A tanulás nemformális helyzetben számos ifjúsági szervezet és csoport gyakorlata szerint

- önkéntes
- mindenki számára hozzáférhető (ideális esetben)
- megtervezett folyamat tanulási célokkal
- részvételre épül és tanulóközpontú
- az élethez és az aktív állampolgári szerepvállaláshoz szükséges készségeket és képességeket fejleszt
- egyéni és csoportos tanulási szituációkat ötvöz közösségi célú folyamatban
- holisztikus szemléletű, a tanulásra mint folyamatra helyezi a hangsúlyt
- kiindulópontnak tekinti a meglévő tapasztalatokat és a cselekvő részvétel általi tapasztalatszerzést, valamint a résztvevők szükségleteit.

Az ifjúságsegítő leggyakrabban nemformális tanulási közegben valósítja meg a nevelési folyamatait.

Az emberi jogi nevelés tanulási helyzettől függetlenül közös pontjai

- a résztvevők tapasztalatainak tiszteletben tartása, a különféle nézőpontok elfogadása;
- a személyiség gazdagodásának és az önbecsülés fejlesztésének elősegítése, illetve a gyerekek mint egyén tiszteletben tartása;

- a résztvevők képessé tétele arra, hogy ők maguk határozzák meg, mit akarnak tudni, és fel tudják kutatni a szükséges információkat;
- minden résztvevő aktív bevonása saját tanulási folyamatába, a passzív figyelmet igénylő feladatok minimális szintre szorítása;
- a hierarchia mentes, demokratikus, kooperatív tanulási környezet kialakításának ösztönzése;
- a feldolgozás, értelmezés, elemzés és a kritikai gondolkodás elősegítése;
- a szubjektív és az érzelmi alapú válaszok, illetve a kognitív tanulás beépítése;
- a viselkedés és az attitűdök megváltoztatásának ösztönzése;
- a készségek-képességek fejlesztésének és a tanultak gyakorlati alkalmazásának előtérbe állítása;
- a humor, a szórakozás és a kreatív játék fontosságának elismerése a tanulási folyamatban.

Módszerek

Az emberi jogi képzés esetében különösen hatékonyak bizonyulnak a **részvételen alapuló** tanulás módszerei, hiszen feltételezik a véleményhez való jogot és az egyéni különbségek tiszteletben tartását. A készségek-képességek, attitűdök, értékek és a magatartás fejlesztése érdekében túl kell lépni a tények ismertetésén, és hierarchikus helyett inkább horizontális képzési struktúrára van szükség. A részvételen alapuló tanulás demokratikus felépítése mindenkit együttműködésre bátorít, önálló gondolkodásra és értelmezésre készítet. Elősegíti a valós élethelyzetek kritikai megközelítését, amely átgondolt és megfelelő cselekvésre ösztönöz az emberi jogok előmozdítása és védelme terén. Más szóval, az emberi jogi képzés akkor lehet hatékony, ha olyan támogató közeget biztosít a résztvevők számára, amelyben tiszteletben tartják minden egyes résztvevő jogait.

Emberi jogokról az ifjúsági munkában

Jogok és /vagy köteleességek?

Mindkettő, hiszen amikor az egyik ember jogairól beszélünk, ugyanakkor a másik ember kötelezettségeit soroljuk. Társadalomban élünk ugyanis, kölcsönös függőségben, kölcsönös egymásrataltsággal. Egyéni boldogságunk mindig másoktól is függ, mások életére is kihat.

Az emberi jogok oktatása hatékonyan végezve: nevelés. Személyiségformálás a szó elvont és konkrét értelmében egyaránt. Azonnali, konkrét, testi-lelki élményekhez juttatása a folyamatban résztvevőknek, és lassú attitűdváltás, mely a jövőben hozhatja remélt gyümölcsét...

Kik vállalkozzanak emberi jogi nevelésre?

Aki fiatalokkal foglalkozik – akarva, akaratlan – személyiséget formál. Teszi ezt azzal a tudással és azzal a személyiséggel, amelyet valamely szakterületen kiművelt. Az emberi jogi nevelés nem egyedi szakmai elmélyülésre ad módot, hanem elmék és szívek nyitogatására, értékrendek újragondolására és: új típusú tevékenységekre.

Mindazok vállalkozzanak, akik felelősséget éreznek az emberi méltóság és szabadság, az esélyegyenlőség és társadalmi igazságosság ügye iránt, akik magukat is művelni szeretnék, akik folyamatosan úton vannak, és tenni szeretnének egy békésebb és együttműködőbb, emberibb világért.

Nem túl nehéz és összetett feladat ez egy ifjúságsegítőnek?

De: amennyiben fél az autonóm gondolkodástól, amennyiben nem szereti a kihívásokat, a váratlan pedagógiai helyzeteket. Akkor, ha nem akar szembesülni az igazságtalan struktúrákat működtető konvenciókkal, feltárni hatalmi játszmákat, tenni akár egy lépést a változás/változtatás felé.

Egyébként pedig: meggyőződésünk, hogy az egyik legszebb és legfontosabb munka, amelyet nem csak végeznünk lehet, hanem végeznünk KELL!

A csoportsegítőnek mindig figyelemmel kell lenniük arra, hogy egyes módszerek esetleg nem alkalmasak a vegyes kulturális háttérű vagy speciális szükségletű résztvevőkből álló csoportok esetében (pl. fizikai kontaktus, rajzolás), vagy olyan erőforrásokat igényelnek, amelyek a gyerekek számára ismeretlenek vagy nem állnak rendelkezésre (pl. internet-hozzáférés, könyvtári anyagok). Minden egyes gyakorlat esetében fontos, hogy a csoportsegítők a résztvevők szükségleteinek megfelelően és az őket körülvevő kulturális és társadalmi környezethez igazítva alkalmazzák azokat.

Emberi jogi nevelés és egyéb nevelési területek

Az emberi jogok tiszteletben tartásának horizontálisan kell jelen lennie. Sokkal inkább egy állandó magatartási normát, az emberi jogok védelmének állandó figyelembevételét, az „emberi jogi szemüveg” viselését jelent, mintsem egy önállóan kezelhető jogterületet. Azonban mégis van számtalan olyan témakör, mellyel szorosabb kapcsolatban áll, ezek az alábbiak:

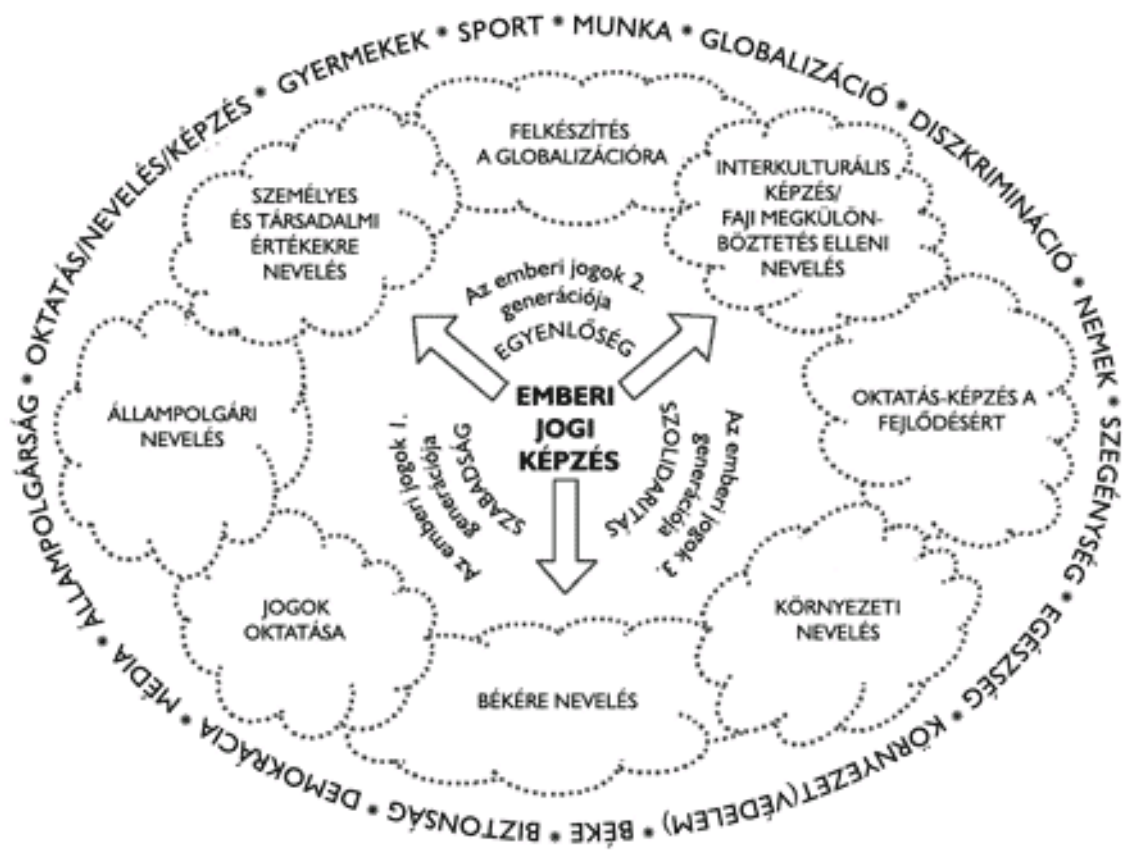
- a nemek közötti egyenlőség
- állampolgárság
- béke és erőszak
- biztonság
- demokrácia
- diszkrimináció és idegengyűlölet
- egészség
- globalizáció
- gyermekek
- környezet
- média
- oktatás/képzés/tanulás
- sport
- szegénység
- szociális jogok

Egyik téma sem fontosabb a másiknál. Igazság szerint e témák oly mértékben összekapcsolódnak, hogy bármelyikkel próbálunk külön foglalkozni, akarva-akaratlanul, érintünk több másikat is. Ez annak a közvetlen következménye, hogy az emberi jogok elválaszthatatlanok, összekapcsolódnak és kölcsönösen függenek egymástól: nem kezelhetők külön-külön, hiszen számtalan rejtett módon is egymásba fonódnak.

Ezt igyekszik illusztrálni az alábbi ábra. Egyéb kapcsolódási pontokat is mutathattunk volna: az ábra körüli külső körben felsoroltak szinte bármilyen más sorrendben is szerepelhetnének, ugyanolyan helytálló kapcsolódási pontok rajzolódna ki. A külső körben szereplő területek egymásba érnek, csakúgy, mint ahogy a középső körben összefonódnak az oktatás/nevelés különböző területei. Még a jogok első, második és harmadik generációja közötti

különbségtétel is nehézséget okoz. Példaképpen: az oktatás/neveléshez való jog hagyományosan az emberi jogok második generációjába tartozik, de ha jól meggondoljuk, az oktatás legalább annyira fontos a hathatós közéleti részvételhez (első generáció), mint a fenntartható fejlődéshez (harmadik generáció).

Tehát a most következő ábrázolás a sokfajta lehetséges elemzés egyikének tekintendő, amelyek segítenek megláttatni az oktatási-képzési területek közötti számos átfedést, a felsorolt területek érvényességét a képzés számos, jelenleg aktuális területén.

II. Az emberi jogi képzés

Az emberi jogi képzés előkészületei

Mint azt a bevezetőben jeleztük, az egész tanegység felosztása követi azt a struktúrát, ahogyan egy emberi jogi képzési program felépül.

Túl az elméleti alapon, bele is vághatunk az érzékenyítő, saját élményű gyakorlatok megismerésébe és kipróbálásába.

Minden gyakorlat megvalósítása az előkészülettel indul.

Ebben az előkészítő részben kell mérlegelni a következő szempontokat:

- képzés/foglalkozás/emberi jogi cselekvés résztvevőinek életkora
- a csoport mérete
- elkészültségük, előzményeik
- a rendelkezésre álló idő a gyakorlathoz
- cél, amit szeretnénk elérni a gyakorlattal
- téma, amivel szeretnénk foglalkozni
- nehézségi szint, amit elbír a csoport
- eszközök, amik rendelkezésre állnak
- saját élmény, amire támaszkodhat az ifjúságsegítő a gyakorlat vezetése során
- felkészülési idő, ami rendelkezésre áll a képzés/foglalkozás/emberi jogi cselekvés megvalósításáig
- háttér információk, tárgyi tudás, ami szükséges a gyakorlat megvalósításához.

Ezután következik az eszközök összekészítése, a szükséges segédanyagok sokszorosítása, stb.

A gyakorlat megvalósítása az instrukciók ismertetésével veszi kezdetét. Fontos, hogy egyszerre csak a csoport számára befogadható mennyiségű és követhető instrukciókat adjunk. Ebben a fejezetben sokféle gyakorlatot gyűjtöttünk egy csokorba, különböző szempontok szerint. Minden gyakorlat leírása tartalmazza a szükséges információkat (gyakorlat hossza, nehézsége, témája, szükséges eszközök, stb.), és a konkrét instrukciókat is. Ezeket – főleg kezdetben – akár kis papíron kézben is érdemes tartani a biztonság kedvéért.

A gyakorlat megvalósítása után következik a feldolgozás szakasza.

A saját élményű tanulás fontos eleme a tapasztalat, a megélés, majd ugyanilyen fontos, a megélt tapasztalatok, érzések kognitív feldolgozása, tudatosítása. Ezt szolgálják a leírt

gyakorlatokhoz kapcsolódó feldolgozó kérdések, melyet segítik elmélyíteni a megszerzett új tudást, ismeretet.

A következő oldalakon olyan gyakorlat típusok leírását találja az olvasó, melynek a segítségével egy tanítási órától egy 3 napos emberi jogi képzésig össze lehet állítani komplett tematikákat. A gyakorlatok részletes leírása a mellékletben található.

Minden gyakorlat kiválasztása és használata előtt célszerű végiggondolni a fenti szempontsört, mely segíti a gyakorlat jobb illeszkedését a résztvevőkhöz és a folyamathoz!

Gyakorlattípusok

Kezdjük is az elején, az **ismerkedős, névtanulós játékokkal**.

Ezek a gyakorlatok egyszerűek, viccesek, kicsit meg is mozgatják a csoportot. Van olyan gyakorlat, amelyben a résztvevőknek meg is kell érinteniük egymást. Ennek a játéknak az alkalmazása előtt érdemes mérlegelni, hogy a csoporttagok készen állnak-e (már) arra, hogy egymáshoz érjenek!

Ezek a játékok alkalmasak a hangulat oldására, a nevek megtanulására, vagy ismétlésére, segítenek abban, hogy egymást még nem ismerő csoporttagok között beinduljon a kommunikáció.

Ezután következhetnek az **ismerkedős, bemelegítő, frissítő, jégtörő, csapatépítő játékok**.

Ezek a játékok több dologra is alkalmasak. Segíthetnek egy újonnan alakuló csoport tagjainak, hogy jobban megismerjék egymást, vagy egy összeszokottabb csapatnak, hogy új szemszögből, új oldalról ismerjék meg egymást.

Segít erősíteni a csoporton belüli együttműködést, miközben megmozgatja a csoport tagjait, és felfrissíti őket egy nehéz, érzelmileg bevonó gyakorlat után.

Segíthet egy egész napos képzés elején bemelegíteni a csoporttagokat, ráhangolni őket a közös munkára, vagy a képzési nap végén oldani a fáradtságot, feszültséget.

A csoport alakulásával, a csoportdinamikai folyamatok mélyülésével párhuzamosan következhetnek a **bizalomerősítő gyakorlatok**.

Ezek a gyakorlatok, ahogy a nevükben is benne van, a bizalomra épülnek. Éppen ezért, a használatukkor figyeljünk oda a következő fontos szempontokra:

- Olyankor játsszuk, amikor a csoporton belül már valamennyire ismerik egymást a résztvevők

- Mindenkinék adjuk meg a lehetőséget a passzolásra, ha valami miatt kellemetlen számára a játék, mondhatja, hogy nem akar benne részt venni
- Olyankor játsszuk, amikor a játék után van idő a megbeszélésre
- Páros csoportvezetésnél használjuk, hogy az egyik csoportvezető legyen megfigyelő, aki szemmel tartja az eseményeket
- Tartsunk levezető beszélgetést a játék után, ahol mindenki elmondja, hogy hogyan érezte magát, mit élt meg a játék során (beszéljünk a saját érzéseinkről, élményünkről egyes szám első személyben és kerüljük egymás minősítését)

Ezek a gyakorlatok jó ráhangoló, bemelegítő gyakorlatok lehetnek olyan „nagy”, tematikus gyakorlatok előtt, amelyek érzelmileg erősen megmozgatják a résztvevőket, és amelyek feldolgozásánál fontos a bizalmi légkör, hogy meg tudják osztani egymással a tapasztalatokat.

Felfrissíthetjük a résztvevőket **koncentrációt igénylő játékokkal** is. Néha a szellemnek is kell a felfrissülés, nem csak a testnek. Az alábbi gyakorlatok szellemi frissességet nyújtanak, segítenek fókuszálni a figyelmet és rendezni a gondolatokat. Egy összetettebb, nagy gyakorlat előtt ezek a játékok segítenek koncentrált állapot elérésében, valamint, hogy a résztvevők tudjanak egymásra és a vezetőre figyelni.

Végül ajánlanánk néhány **szabályjátékot**.

Az elnevezés arra utal, hogy a játékban van egy rejtett szabály, amit a beavatottak ismernek (többnyire először csak a játékvezető, és aztán szép sorban, ahogy a résztvevők maguktól rájönnek, egyre többen tudják a szabályt), tehát a csoporttagok feladata, hogy rájöjjenek mi is ez a szabály, valamint hogy segítsenek a társaiknak is rájönni, anélkül, hogy elmondanák, hogy mi is az.

Fontos, hogy ne áruljuk el a szabályt, ha valakinek nagyon nehéz kitalálni, akkor lehet sejtetni vagy indirekt módon segíteni.

Egyszerre figyelem összpontosító és együttműködést fejlesztő játékokról van szó.

Ezennel az egyszerűbb, rövidebb, ismerkedős, ráhangoló, frissítő, stb. típusú játékok bemutatásának a végére értünk.

Természetesen szűkös kereteink miatt csak némi ízelítőt adhattunk ezeknek a játékoknak a széles tárházából, de a javasolt irodalmak listájában jó néhány gyakorlat gyűjtemény szerepel, mely tematikusan tartalmaz különféle játékokat, gyakorlatokat.

A következő lépés a képzési folyamatban, hogy az egymással megismerkedett és feloldódott, a közös munkára készen álló csoporttagok számba vegyék, hogy milyen elvárásokkal és félelmekkel vesznek részt a képzésen.

A következő képzési elem célja, hogy a résztvevők tovább mélyítsék ismeretségüket, valamint, hogy **összegyűjtsék és csoportosítsák a képzéssel kapcsolatos elvárásaikat és félelmeiket**. Ez a rész lehetőséget ad a képzőnek arra, hogy feltérképezze a csoportot a rendelkezésre álló erőforrások, illetve szükségletek szempontjából.

A folyamatnak ebben a szakaszában történik a közös csoport szabályok megalkotása, a csoport szerződés is.

Ehhez a részhez is csatoltunk a mellékletben gyakorlatot, illetve segédanyagot, melynek segítségével

interaktívvá tudjuk tenni a feladatot.

Ebben a gyakorlatban már megjelenik az egyéni, a kiscsoportos és a nagycsoportos munka is, melyek a nemformális tanulásra jellemző munkamódszerek.

Ahogy fent jeleztük, ennek a gyakorlatnak a folytatása a **csoport szerződés megalkotása**.

Ennek az elemnek a célja a csoport tagjai számba vegyék, hogy mik azok az együttélési szabályok, amik segítik őket abban, hogy egy konstruktív, együttműködésen alapuló közös munkában vegyenek részt.

A csoport szerződést lehet a klasszikus brainstorming, vagyis ötletroham technikával csinálni, tehát először minden felkerül egy nagy papírra, aztán a csoport közösen dönt azokról, amikben meg tud állapodni.

Lehet segítségül hívni – főleg gyerekeknél, nagyon fiatal résztvevőknél – különböző képeket, hogy asszociációkat indítsunk be.

A mellékletben csatoltunk különböző képeket, melyek segíthetnek elindulni.

Ezek segítségével közösen át tudjuk beszélni, hogy lehet-e enni vagy inni a foglalkozás alatt, fontos közös szabály lehet, hogy figyelünk egymásra, meghallgatjuk egymást, szívesen és aktívan dolgozunk együtt, stb.

Itt egy rövid lista azokról a szabályokról, amik a mi tapasztalatunk szerint elősegítik a nem-formális módszerekkel megvalósított emberi jogi képzéseket, vagy emberi jogi cselekvéseket:

- A testi szükségleteiért mindenki maga felelős.
- Hallgassuk meg és tartsuk tiszteletben egymást.
- Beszéljünk hangosan, érthetően.

- hangsúlyozzuk az Én-közlés fontosságát, tehát mondandónkkal, véleményünkkel nem minősítjük egymást, és nem általánosítunk. Magunkról, a saját tapasztalatainkról beszélünk.
- Vállaljuk, hogy megtartjuk a csoportban elhangzott, egymásról megtudott bizalmas és diszkrét információkat.
- Az őszinteség fontos érték számunkra a közös munka során.
- Vállaljuk, hogy aktívan részt veszünk a közös munkában, hiszen a tapasztalati tanulás a részvételen alapul.
- Minden csoporttagnak jog a passzoláshoz, ha úgy érzi, hogy valamelyik gyakorlatban nem tud részt venni.
- Felelősséget vállalunk a csoport és saját magunk iránt.
- A pontosság fontos érték számunkra. nem várokozatjuk meg egymást a kezdésnél, sem a szünetekről való visszaérkezésnél.
- Vállaljuk, hogy a képzés ideje alatt a mobiltelefonokat lenémítva tartjuk, hogy ne zavarják a közös munkát.

Miután mindezekkel megvagyunk – megismerkedtek a csoporttagok, oldottuk a feszültséget, összegyűjtöttük az elvárásokat és a félelmeket, és szerződünk – bele is vághatunk a tényleges emberi jogi nevelésbe, képzésbe.

Erre szolgálnak úgynevezett tematikus „nagy” gyakorlatok.

Mielőtt azonban elmerülnénk ezekben a nagy kihívást jelentő gyakorlatokban, ismerkedjünk meg a lezáró, értékelő gyakorlatokkal, melyekkel egy-egy foglalkozást, alkalmat illetve hosszabb képzési és projekt folyamatokat is le tudunk zárni.

Hiszen, különösen az első időkben, amikor a csoport még éppen csak belekezd a csoporttá alakulásba, több találkozásba is telik, mire olyan csoportdinamika kialakul, hogy egyáltalán eljutunk a tematikus gyakorlatokig, azonban ezeket a találkozásokat valahogy le kell zárni, és a közös munkát értékelni kell.

A mellékletben szintén talál az olvasó javaslatokat a különféle zárásokhoz.

Emberi jogi gyakorlatok

Nos, mostanra megismerkedtünk a csoportok indításával, felépítésével, a közös munka szabályainak a kialakításával, valamint a közös munka értékelésével és lezárásával.

Ha az eddigi gyakorlatokkal magabiztosan bánunk, elindulhatunk a témánk – az emberi jogi képzés, cselekvés – irányába, és megpróbálkozhatunk a tematikus nagy gyakorlatokkal.

Szeretnénk megkönnyíteni az eligazodást a sok szempont között, ami alapján érdemes egy adott képzési folyamatban és adott csoporthoz gyakorlatot választani.

3 alapvető szempontot emeltünk ki, amiket mindenképpen javasolunk figyelembe venni, az emberi jogi témájú tematikus gyakorlatok kiválasztásánál, ezek pedig a téma, a gyakorlat hosszúsága és nehézsége.

Az általunk ismertetett gyakorlatokat egy táblázatba rendeztük, hogy megkönnyítsük a tájékozódást:

Gyakorlat címe	Időtartam	Nehézségi fok	Állampolgárság	Alt. emberi jogok	Béke és erőszak	Demokrácia	Diszkrimináció és idegengyűlölet	Egészség	Emberi biztonság	Globalizáció	Gyermekek	Környezet	Média	Nemek közötti egyenlőség	Oktatás	Sport	Szegénység	Szociális jogok
A két város meséje	90	2	X									X						X
Csak egy perc	40	2		X						X						X		
Erőszak az életben	60	3		X	X				x									
Hová állsz?	50+	1	X	X													X	
Hősök és hősnők	50+	2	X				X							X				
Jogi bingó	40+	1		X					X		X							
Képjátékok	30	1		X			X						X					
Ki vagyok te?	25+	1	X				X							X				
Ki van mögöttem?	30+	2		X			X						X					
Költségvetés	90	2		X	X				X									
Makah bálnavadászat	150	3		X						X		X						
Sajtószemle	45+	1		X						X			X	X				
Szegénységhoroszkóp	60	3								X							X	X
Találjuk meg az összefüggést!	90	3	X	X		X												
Tegyünk egy lépést előre!	50+	3		X			X										X	

1. szint – Képjáték, Jogi bingó, Ki vagyok te?, Hova állsz, Sajtófigyelő
2. szint – Két város meséje, Hősök és hősnők, Költségvetés, Csak 1 perc, Ki van a hátam mögött?
3. szint – Tégy egy ..., Erőszak az életben, Szegénységhoroszkóp, Makah bálnavadászat, Találjuk meg az összefüggést

Most pedig szeretnénk egyenként bemutatni a gyakorlatokat, minden szerintünk fontos leírással, szemponttal együtt. A gyakorlatokat a Kompas – kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez (Mobilitás, 2004., angol eredeti: Compass - A manual on human rights education with young people Council of Europe, 2002.) és a Kiskompasz – kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez (FSZH- Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, 2009., angol eredeti: Compasito – Manual on human rights education for children: Council of Europe, 2007., II. kiadás 2009.) című könyvekből válogattuk. A kiadványok szabadon elérhetőek az interneten, a www.mobilitas.hu/kompasz aloldalon.

A fenti táblázatban általunk kiemelt gyakorlatok a tananyag mellékletében is megtalálhatóak. Azonban fontosnak tartjuk, hogy minden gyakorlattal kapcsolatban megosszunk néhány, a felhasználás szempontjából reméljük használható gyakorlati tapasztalatot.

ABC sorrendben fogunk haladni, ahogy a táblázatban is találhatóak a gyakorlatok.

A két város meséje

Ez a gyakorlat olyan társasjáték, amelyben a résztvevők egy olyan városra szavaznak, amelyben szívesen élnének, és azokra a kellemes dolgokra, amelyeket ott élvezni szeretnének. A gyakorlatban érintett témák a társadalmi szolidaritás, az adófizetés, és a helyi demokrácia értéke. A gyakorlat célja a közösség iránt érzett felelősségtudat fejlesztése, a szociális jólét fontosságának megértése a közösségi életben, és a szolidaritás és felelősség értékeinek bemutatása.

Maga a gyakorlat elég könnyű mindazoknak, akik szeretnek társasjátékokat játszani, nagyon fontos azonban elmagyarázni a résztvevőknek a szabályokat és a játék menetét. Segíthet, ha a szabályokat felírjuk egy táblára, jól látható papírra, vagy írásvetítővel kivetítjük, illetve ha szétosztjuk a másolatait.

A játék a legjobban maximum 10 résztvevővel (polgárral) játszható; a játék kezdetén mindkét városban ugyanannyi polgár él. Ha mondjuk 16 résztvevő van a csoportban, egy bankár feladatait ketten láthatják el. Ha nagyobb létszámú csoporttal dolgozunk, érdemes két csoportban játszani. Ebben az esetben ne feledjük el, hogy a szükséges eszközökből és a segédletekből még egy garnitúrára lesz szükségünk, továbbá egy másik játékvezető is kell.

Egy jó tanács: mielőtt csoportunk résztvevőivel játsszuk a játékot, célszerű kipróbálni barátokkal, szomszédokkal. Így sokkal biztonságosabban fogjuk levezetni a gyakorlatot, és könnyebben adunk tanácsokat is játék közben.

Megjegyzés: A játékban bankároknak nevezzük azokat, akik az adók beszédéséért és a városi pénzalap kezeléséért felelősek. A valóságban a bankárok nem ezeket a funkciókat látják el.

Azért használjuk a játékban a bankár kifejezést, mert a legtöbb népszerű társasjátékban így szerepel. Ha úgy érezzük, hogy a bankár kifejezés nem a legmegfelelőbb, válasszunk helyette más szót. Jó választás lehet például a pénzügyi menedzser.

A Kompaszkézikönyv rengeteg konkrét kérdést javasol a gyakorlat feldolgozásához, mi ebből azt emelnénk ki, hogy, ha a játék során történtek megbeszélése és az érzelmi feldolgozás is megtörtént, célszerű összegyűjteni a résztvevőkkel, hogy mit tudnak arról, hogyan működik annak a településnek a vezetése, ahol ők élnek. Nekik milyen lehetőségeik vannak beleszólni a helyi politikába. Ha erről nincs információjuk, lehet ez egy közös feladat, hogy nézzenek utána, tájékozódjanak erről.

Csak egy perc

Ebben a gyakorlatban a résztvevőknek az emberi jogok és a sport kapcsolatáról kell beszélniük egy percen keresztül, gyorsan és ötletesen. A gyakorlat az összes emberi jogot érinti. Célja a tapasztalatcsere a sportot és az emberi jogokat érintő témákról, valamint, hogy segítsen a résztvevőknek megérteni, hogy az emberi jogi témakörök kölcsönösen vonatkoznak egymásra, és elválaszthatatlanok. Ezen kívül segíti a résztvevőket abban, hogy meg tudják fogalmazni a személyes véleményüket és fejleszti az önbizalmukat.

Ez a gyakorlat több különböző szinten is működik, és a kérdések is sokféleképpen értelmezhetők. Fontos, hogy a résztvevők sajátosságainak megfelelő szinten dolgozzunk. Lehet, hogy szeretnénk elmélyültebb gondolatokat kiprovokálni, de óvakodjunk annak látszatától, hogy egy általunk előre meghatározott választ várunk.

Ha úgy találjuk, hogy a gyakorlat által megadott kérdések nem olyan érdekesek a csoport számára, másokat is megfogalmazhatunk.

Azokat is vonjuk be, akik nem elég bátrak, hogy megszólaljanak. Ajánljuk fel, hogy csak fél percig vagy 20 másodpercig tartson a beszédük, vagy javasoljuk, hogy mielőtt felszólalnak, próbaképpen foglalják össze mondanivalójukat az egyik társuknak, és engedjük meg, hogy esetleg később kerüljenek sorra.

Variálhatjuk, adaptálhatjuk is a gyakorlatot, pl. kisebb csoport esetén két vagy több kört is tarthatunk. A résztvevők minden körben újabb cédulát húznak. Ha tizenötönél több emberrel dolgozunk, alakítsunk két kisebb csoportot.

Ez a módszer - hogy kalapból húzunk ki különböző kérdéseket - bármely témához felhasználható.

A gyakorlatba is átültethető a játék hozadéka, pl. válasszunk a csoporttal közösen egy témát, és állapodjunk meg abban, hogy teszünk valamit azért az ügyért. Dolgozzunk ki egy projektet.

Alakítsunk ki kapcsolatot egy olyan helyi szervezettel, amely ugyanezen a területen tevékenykedik. Használjuk a projektet tanulási lehetőségként, és segítsünk a résztvevőknek végiggondolni, mit hasznosíthatnak ebből az együttműködési és cselekvési kompetenciáik fejlesztéséhez.

Erőszak az életben

A beszélgetés során a résztvevők feltárják a személyek közötti erőszakkal kapcsolatos tapasztalataikat. A gyakorlat során érintjük az élethez, a szabadsághoz és a biztonsághoz való jogot, a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadsághoz való jogot. A gyakorlat célja annak az azonosítási képességnek a kialakítása, amelynek segítségével képesek vagyunk valakire nemcsak az erőszak célpontjaként, hanem annak forrásaként is tekinteni, valamint a tolerancia és a felelősségérzet fejlesztése.

A gyakorlat vezetése során fel kell készülni váratlan helyzetekre. Segítsünk mindenkit a csoportban, aki nehéznek tartja a gyakorlatot, vagy akit az felzaklat. Nem ismerhetjük minden csoporttagunk háttérét, ahogy azt sem, mi történik, mi történt a családi életükben. Megeshet, hogy néhány résztvevőnek vannak rossz tapasztalatai az erőszak különböző formáival kapcsolatban. Tegyük világossá, hogy a gyakorlat célja, hogy az erőszak kezelésének képességét fejlesszük azáltal, hogy megvizsgáljuk az okokat, feltárjuk az érzéseket, érzelmeket, valamint fejlesztjük az aszertív viselkedés képességét. A cél a szituációk ellenőrzése, és az erőszakmentes reakciók kialakítása. Emlékeztessük a résztvevőket az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* 1. cikkére: "Minden emberi lény szabadnak születik és egyenlő méltósága és joga van." Ha elvárjuk másoktól, hogy betartsák ezt a cikket, akkor nekünk is be kell tartanunk. Ha tíznél több ember van a csoportban, a történeteik megbeszéléséhez feloszthatjuk őket kisebb csoportokra.

A gyakorlatot, - ha van jártasságunk a módszerben -, lehet dramatikusan is végezni. Kérjünk meg kettő-négy embert, hogy adjanak elő egy rövid jelenetet egy incidensről. A csoport többi tagja a közönség. Megállíthatjuk időnként a szerepjátékot, hogy a közönség elmondhassa a véleményét, vagy javaslatot adjon az előadónak a folytatás irányát illetően. Lehetőség van arra, hogy a közönségből valaki átvegye az egyik általa kiválasztott szereplő helyét, hogy tetszés szerint alakítsa a további menetet.

A gyakorlat tapasztalatait emberi jogi cselekvésbe is lehet fordítani, például úgy, hogy keresünk olyan szervezeteket, akik az erőszakos cselekedetek áldozatainak védelmével, támogatásával foglalkoznak, pl. telefonos segélyvonalak, támogató hálózatok. Kereshetünk

olyan szervezeteket is, amelyek a megértés és a tolerancia jegyében tevékenykednek a közösségekben.

Hova állsz?

Ez egy vitán alapuló gyakorlat, amely foglalkozik minden olyan alapvető dologgal, amelyek az emberi méltósághoz szükségesek, hangsúlyozza a polgári és politikai jogokat, valamint a szociális és gazdasági jogok fontosságát, továbbá a kormányzati kötelezettségeket a szociális és gazdasági jogokra vonatkozóan. A gyakorlat – az állításoktól függően- érintheti az összes emberi jogot. Célja, hogy elősegítse az állampolgári és politikai, illetve a szociális és gazdasági jogok közötti különbségek megértését, néhány összetett, a jogok védelmével összefüggő témán való gondolkodást. Ezeken túl fejleszti a beszélgetésekhez és vitákhoz szükséges készségek és képességek alkalmazását.

Ez a gyakorlat magában foglalhat mindent az emberi jogok kérdésköréből, különösen a szociális és gazdasági területre vonatkozókat: pl. a jogokat a munkához és a szabadidőhöz, a testi és lelki egészséghez szükséges alapvető jogokat (az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata* 16. és 22-29. cikk).

A Kompaszkézikönyvben található állításokat úgy állították össze, hogy azok vitákat provokáljanak egyrészt a polgári és politikai jogok, másrészt a szociális és gazdasági jogok közötti különbségekkel kapcsolatosan. Nem szükséges mindjárt a gyakorlat elején elmélyülni a részletekben, mivel jó néhány pontnak kellene több figyelmet szentelni a vita folyamán.

Bevezetéképpen azonban két pont miatt talán mégis megéri egy kicsit elmélyedni. Először is a polgári és politikai jogok egyszerű olvasatban azok az erkölcsi követelések, amelyeket a kormányzatokkal szemben támasztunk civil és politikai kérdésekben, úgymint az egyenlő elbírálás joga, jog a szavazásra, a véleménynyilvánításra stb.; míg a szociális és gazdasági jogok az erkölcsi követelések, amelyek a szociális és gazdasági kérdésekkel kapcsolatosak, úgymint a hajléktalanok helyzete, a nem megfelelő egészségügyi ellátás, a szegénység stb. Az első csoportba tartozó jogokat úgy is nevezik, hogy első generációs jogok, a másodikba tartozókat pedig második generációs jogoknak - a történelmi sorrend miatt, ahogy az emberek felismerték őket mint egyetemes emberi jogokat.

A második pont viszont azt mutatja, hogy néhány ember alapvetően különbséget tesz a különböző típusú jogok között. A szociális és gazdasági jogok sokak állítása szerint kevésbé

fontosak és/vagy bonyolultabb garantálni őket, mint a polgári és politikai jogokat. Néhányan ezt másként gondolják.

A gyakorlatot kezdhethjük azzal is, hogy a vita előtt ötletrohamhoz kiosztjuk a résztvevőknek az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* egyszerűsített változatát, vagy a csoportvezető felolvashat néhány cikket, és megkérheti a résztvevőket arra, hogy tegyék őket a megfelelő kategóriákba. A 16. és a 22-29. cikk általánosságban a szociális-gazdasági jogokat taglalja.

Abban az esetben, ha a vitatkozóknál a gyakorlatot viszonylag gyorsabban szeretnénk levezetni, anélkül hogy a különböző pontok között hosszabb időt adnánk vitázásra, akkor válasszunk ki két vagy három állítást, és csak ezeket bocsássuk vitára, az egész csoportot bevonva. De még így is megéri megállítani a gyakorlatot bizonyos pontoknál, lehetőséget adva a résztvevőknek arra, hogy néhány állításon eltöprengjenek, illetve hogy az ő általuk választott helyzetüket a többiekével összehasonlítsák.

Javasoljuk, hogy a csoportvezető alkotson új, saját állításokat, a csoport érdeklődését figyelembe véve, vagy kérjük meg a csoport tagjait, hogy találjanak ki ilyeneket saját maguknak.

A gyakorlat folytatásaként szervezhetünk olyan vitaestet, ahol a témák egyikét beszéljük meg, arra kérve a résztvevőket, hogy készüljenek fel a vitára, majd azt követően zárjuk le a vitákat egy szavazással. Más fiatalokat, vagy a közösségünk tagjait is meghívhatjuk, hogy jelen legyenek a vita során.

Bíztassuk a csoportot, hogy lépjen kapcsolatba egy helyi szervezettel, amely az emberi jogokkal vagy a szociális jóléttel foglalkozik, és találja ki, hogy a csoport hogyan járulhatna hozzá a munkájukhoz.

Mi is szeretnénk néhány általunk kedvelt állítást megosztani, amit a gyakorlati munkánk során használunk:

- Az alma nem esik messze a fájától.
- Ne szólj szám, nem fáj fejem.
- A pénz mindent megold.
- A demokratikusan hozott többségi törvényt a kisebbségnek is mindig be kell tartania.
- A szexualitás magánügy, mindenki azzal létesít szexuális kapcsolatot, akivel akar.
- stb.

Hősök és hősnők

Ez a gyakorlat egyéni, kis- és nagycsoportos munkát foglal magában, valamint, az ötletek összegyűjtését, és beszélgetést a következő témákban, hősök és hősnők, mint a szocializáció és a kultúra jelképei, a hősök és hősnők sztereotipizált alakja. A gyakorlat érinti a méltósághoz való egyenlő jogot valamint a jogot a nemek közötti megkülönböztetés nélküli élethez.

A gyakorlat célja, hogy a résztvevők beszélgessenek a történelemtanításról, valamint a történelmi események és az ezekhez kapcsolódó hősök és hősnők eltérő megítélésének tiszteletben tartásáról.

A gyakorlat lehetőséget ad arra, hogy alaposan elemezni tudjuk a hősök és hősnők példaképszerepét, a nemi szerepek sztereotípiáinak eredetkutatását a történelemben, a kultúrában és a mindennapokban.

Különösen jó ez a gyakorlat olyan multikulturális csoportoknál, ahol a kulturális sajátosságok szembetűnőek.

A résztvevőktől függően választhatunk könyvek, filmek, zenekarok vagy sportágak hősei, hősnői közül is. Kezdhethük például úgy, hogy felolvasunk egy részletet egy könyvből, és összegyűjtjük a szereplők jellemvonásait. Egy másik lehetőség, hogy popsztárok vagy sportolók plakátjait tesszük ki, és megkérjük a résztvevőket, hogy adjanak szöveget a hősök szájába, vagy egészítsék ki a képeket rajzokkal. Amennyiben teljesen nyitott kérdésként tesszük fel: "Kik a hőseitek, hősnőitek?", érdekes és sokszor meglepő válaszokat kaphatunk, amelyek tanulságos vitákhoz vezethetnek.

Lehet a gyakorlat után arról beszélgetni, hogy hogyan tudják a résztvevők beépíteni a gyakorlat tapasztalatait a mindennapi életükbe, megfogadhatják a résztvevők, hogy ezentúl tudatosabban, óvatosabban kezelik a mindennapi életben a sztereotípiákat. Különösen azokat, amelyek mind mások, mind saját magunk esetleges gondatlansága miatt előítéletekhez vezetnek.

Jogi bingó

A gyakorlat a bingó nevű játék változata, amelyben a résztvevők az emberi jogokhoz kapcsolódó ismereteiket és tapasztalataikat osztják meg egymással. A gyakorlat bármelyik emberi jogot érintheti a kvízlap összeállításától függően.

A gyakorlat célja, hogy a résztvevők megtapasztalják, hogy az emberi jogok mindenkit mindenütt megilletnek. Ezen túl bátorítás arra, hogy másokat és véleményüket tartsuk tiszteletben.

A csoport vezetője nyugodtan kitalálhat más kérdéseket, ha a csoport jellege és érdeklődése úgy kívánja.

A gyakorlat során, amikor a válaszokat vesszük sorra, csak a kulcsszavakat jegyezzük fel. A tábla lényege, hogy segítse a későbbi beszélgetést. Minden kör után adjunk lehetőséget a résztvevőknek arra, hogy megvitassák a feltett kérdéseket és az értelmezésbeli különbségeket, vagy tisztázzanak bizonyos dolgokat. Emeljük ki azokat a pontokat, amelyek alaposabb feldolgozást igényelnek, és térjünk vissza ezekre a végén.

Előfordulhat, hogy a résztvevők olyan példákat mesélnek el, amelyeket mi magunk nem ismerünk - vagy azért, mert nem világosak, vagy azért, mert személyes élményen alapulnak. Ilyenkor ne essünk kétségbe, hiszen senkitől sem várható el, hogy mindent ismerjen. Kérjük meg az illetőt, hogy mesélje el, honnan tud az adott történetről, és vitassuk meg, hogy az mennyire eredeti és hihető. Ezzel egy időben ösztönözzük arra is a résztvevőket, hogy minden információt fogadjanak fenntartással.

Megeshet, hogy bizonyos kérdések heves vitát váltanak ki. Lehetnek például olyanok, akik az abortuszt az élethez való jog megtagadásaként értelmezik. Előfordulhat, hogy míg némelyek erősen ragaszkodnak ehhez a felfogáshoz, mások viszont ugyanilyen erősen elutasítják azt. Az első lényeges elsajátítandó dolog, hogy minden kérdést többféle szemszögből kell megközelíteni. Ezért próbáljuk megbeszélni, ki miért ragaszkodik az álláspontjához. Természetesen mindig a jogok és az érdekek ütközéséről van szó (jelen esetben az anya és a meg nem született gyermek érdekeinek és jogainak ütközéséről). Azonban bárhogy is értelmezzük a szóban forgó fogalmakat, mindig tekintettel kell lennünk azokra, akiknek más a véleményük. Természetesen jogunk van ahhoz, hogy máshogy vélekedjünk egy adott kérdéstről, mást azonban semmi esetre sem sérthetünk meg eltérő nézetei és álláspontja miatt.

A másik lényeges dolog, amit tudnunk kell, hogy az emberi jogok nem mindig egyértelműek, mivel nem előre kidolgozott, mindenhol azonosan elfogadott és alkalmazott szabályrendszer szerint működnek, hanem meghatározásukon folyamatosan dolgozni kell. Ezért mindenkinek személyes kötelessége, hogy bekapcsolódjon az emberi jogok ismertté tételét és védelmét szolgáló folyamatba.

Összegyűjtöttünk néhány javaslatot, hogy mi szerepelhet még a bingo lapon:

- Egy közintézmény a lakóhelyeden, amely akadálymentesített
- Egy szervezet, amelyik támogatja a szegényeket

- Egy emberi jogi szervezet
- Annak a nemzetközi dokumentumnak a neve, ami a nők és férfiak esélyegyenlőségét garantálja
- Egy ország, amely nem írta alá a Gyermeki Jogok Egyetemes Nyilatkozatát
- Három példa a politikai jogokra
- Három példa a polgári jogokra
- Hány generációja van az emberi jogoknak?
- Garantálja-e a magyar Alkotmány a lakhatáshoz való jogot?
- Egy jog, ami szerinted a leggyakrabban sérül az iskolában?

Képjátékok

A képekkel való munka talán a legsokoldalúbban használható és variálható eszköz az emberi jogi képzési folyamatban.

A képek felhasználása a közös munka során mindig alkotó és szórakoztató jellegű. Segíti a kezdeti feszültségek feloldását is, amellet az ilyen jellegű gyakorlatoknak más pedagógiai értékei is vannak. Az képjátékok a sztereotípiák feldolgozásában különösen jól használhatók. de a segítségükkel arról is beszélgethetünk, hogy hogyan érzékelik a világot az egyes emberek a maguk sajátos módján, valamint, hogy hogyan használják fel a képeket tájékoztatásra és félrevezetésre

Bármelyik emberi jog feldolgozása kapcsán használhatunk képeket, csak a csoportvezetőtől függ, hogy milyen képeket és hozzá kapcsolódó kérdéseket választ.

A képjátékok segítik tudatosítani, hogy az emberi jogok a mindennapi élet részét képezik, segítik a vizuális kultúra, a figyelem és a kommunikációs képességek fejlesztését, valamint hozzájárulnak az empátia és az emberi méltóság iránti tisztelet elmélyítéséhez.

A képek segíthetnek abban, hogy egy nehezebb, kényesebb téma kapcsán beinduljon a beszélgetés.

Tudatában kell lennünk a kép érzelmi töltetének, és annak is, ahogyan ez a tárgyval kapcsolatos állásfoglalásunkat befolyásolja.

Ez a gyakorlat használható bevezetésképpen, hangulatoldásként, ám tovább is lehet fejleszteni: a párok cserélik ki képeiket egy másik párral, s ismételik meg a lépéseket.

Könnyebbnek találják-e a gyakorlatot a második körben, vagy nagyobb kihívást jelent?

Miért?

Nem csak embereket ábrázoló képeket választhatunk. Miért ne használhatnánk néhány állatképet is? Ez különösen hasznos lehet akkor, ha a sztereotípiákról szeretnénk beszélgetni.

Bevezetésképpen rámutathatunk arra, hogy a karikatúrákon gyakran állatok személyesítenek meg egy-egy embertípust.

Adjunk lehetőséget a résztvevőknek, hogy bármelyik képet többen többször is választhatják - egy körön belül vagy új körökben is. Vagyis több ember számára kifejezheti ugyanazt, de kifejezhet más és más dolgokat is ugyanaz a fotó.

Javasoljuk, hogy a gyakorlathoz legyen saját képgyűjteményünk. Gyűjthetünk képeket színes folyóiratokból, utazási prospektusokból, régi naptárakból vagy képeslapokból. Lehetőleg a képeken ne legyen szöveg, de minden kép esetében jegyezzük fel az eredeti képaláírást vagy az egyéb információt, hogy aztán tudjunk válaszolni az ezekkel kapcsolatos kérdésekre. A képek öleljék fel a földkerekség aspektusainak széles körét - legyenek képek személyekről és csoportokról, illetve különböző korú, más-más kultúrát képviselő és eltérő képességekkel rendelkező emberekről. Válasszunk vidéki és városi, ipart és mezőgazdaságot ábrázoló képeket, ahol az emberek különböző típusú munkákat és szabadidős tevékenységeket végeznek.

A csoporton és az egyes résztvevők általános vizuális műveltségén múlik, hogy mennyi segítséget igényelnek a csoportsegítőtől a képek elemzéséhez. Érdemes lehet a feladatot egy vagy két kép közös elemzésével kezdenünk.

Arra is kérhetjük a résztvevőket, hogy válasszák ki azt a képet, amelyik számukra a leginkább kifejezi az emberi jogok fogalmát. Amikor ezt mindenki megtette, mondják el, miért ezt választották.

A gyakorlat után a csoport dolgozhat azzal a témával, hogy hogy állnak az emberi jogok a saját környezetünkben. Készítsenek fényképeket a lakókörnyezetükben, és elemezzék egymás fotóit.

Akár kiállítást is rendezhetünk a környezetünk emberi jogi helyzetét bemutató fotóprojekt fényképeiből.

Ki vagyok te?

A gyakorlat kiscsoportos munkát, ötletrohamot és rajzolást tartalmaz, továbbá lehetőséget kínál arra, hogy a résztvevők csoportokban az identitáshoz kapcsolódó különböző témákat vitassanak meg. Érinti az egyenlő bánásmód és tisztelet témáját, a jogot arra, hogy ne szenvedjünk el megkülönböztetést, valamint az élethez való jogot, a szabadságra és a személyes biztonságra való jogot.

A gyakorlat célja, hogy tudatosítsa a saját és egyben mások identitását, segítsen a résztvevőknek meglátni, hogy mik azok az aspektusok, amelyekben másokkal közösek vagyunk. A gyakorlat igyekszik népszerűsíteni a szolidaritást és mások tiszteletét.

A gyakorlat címe nem tévedés! A feladat szándékosan szeretné összezavarni a résztvevőket!

A bemelegítésnél adhatunk néhány tippet a résztvevőknek annak érdekében, hogy a megfelelő irányba induljanak el. Mondhatjuk a magunk példáját, vagy alkalmazhatjuk egy képzeletbeli személy példáját: Olena nő, ukrán, anya, feleség, képző, utazó, szereti a zenét.

Az ok, amiért a résztvevőknek különböző színű tollakat adunk, az, hogy ily módon is kifejezzük: mindenki kivételes, s hogy a csoport egyéniségek alkotta szivárványból áll. (Az analógia Dél-Afrikához kapcsolódik, amely "szivárványnemzetnek" nevezi magát - e nemzeten belül mindenféle bőrszínű ember megtalálható). Amennyiben nagy létszámú csoporttal dolgozunk, és két vagy több embernek kell megosztania ugyanazt a színű tollat, kérjük meg őket arra, hogy eltérő írásmódot használjanak.

Ha egy kicsit kifinomultabbá is kívánjuk tenni a gyakorlatot, javasolhatjuk a résztvevőknek azt, hogy személyes csillagukat hosszabb vagy rövidebb szárral rajzolják le, aszerint, hogy hogyan érzik identitásukat a köz- és magánéletben. A hosszabb száruk közelebb vannak a társadalomhoz, s ezért nyilvánosabbak.

Az ötletroham során felhasználhatjuk a következő szempontokat:

Az identitás választható vonatkozásai: név, barátok, állás, politikai szimpátia, párttagság, kedvelt zene, öltözködési stílus, kedvenc futballcsapat, lakóhely stb.

Az identitás velünk született jegyei: nem, kor, magasság, szemszín.

Az identitásnak lehetnek olyan vonatkozásai, amelyek vitához vezethetnek, pl. nemzetiség, nemek és szexualitás, vallás, kisebbségi csoporthoz való tartozás.

Az identitás fejlődésének mikéntjével kapcsolatos kérdések, hogy melyek azok a vonatkozások, amelyek társadalmilag meghatározottak, s melyek a születésünk óta változatlanok, szintén vitát válthatnak ki. Különösen azok, amelyek a valláshoz és a nemekhez kapcsolódnak. Érdekes megkérni a résztvevőket arra, hogy gondolják végig saját életfolyamatukat, és azt, hogy identitásuk meghatározott jegyei hogyan változtak az évek során. Talán még olyan identitásjegyekről is érdemes elgondolkodni, amelyekről először kapásból úgy véljük, azok változatlanok.

Ha mindenáron következtésekkel szeretnénk a vitákat lezárni, akkor egy példa: mindnyájan emberi lényeknek születünk, jogaink vannak, amelyek nem elajándékozhatók és nem vehetők el fajra, bőrszínre, tulajdonra, származásra vagy más státusra való hivatkozással.

Ez a gyakorlat számos más beszélgetés elindítója lehet. Felvetődhetnek például kérdések az emberi jogok egyetemességével kapcsolatban, diszkrimináció, idegengyűlölet, gyermekek jogai, állampolgárság.

Amennyiben a csoport további, az identitással és a nemi szerepekkel kapcsolatos témakörökkel szeretne foglalkozni, ezt a gyakorlatot jól össze lehet kapcsolni a *Hősök és hősnők* című gyakorlattal.

Ki van mögöttem?

A gyakorlat során a résztvevőknek ki kell találniuk a többiek reakcióiból, hogy kit ábrázol a hátukra rögzített kép. A gyakorlat kimenetele nagyban függ attól, hogy milyen képeket válogat össze a csoportvezető. Ezt a gyakorlatot bármilyen emberi jogi téma feldolgozásához felhasználhatjuk (pl. a nemek közötti egyenlőség vagy a szegénység és a társadalmi kirekesztés), csak akkor más, a témához illeszkedő képeket kell választanunk, és más kérdéseket kell feltennünk a feldolgozáskor.

A megfelelő képek kiválasztása nagyon fontos. A képek gyűjtéséhez felhasználhatunk képes újságokat, utazási irodák tájékoztató füzetét, régi naptárakat vagy képeslapokat, vagy akár a Google képkereső oldalán található képeket is kinyomtathatjuk. Vigyázzunk, hogy a képeken ne maradjanak rajta a képfeliratok, azonban őrizzük meg az eredeti szövegeket és más egyéb, a képre vonatkozó információkat, hogy válaszolni tudjunk az esetleg felmerülő kérdésekre.

Ha attól tartunk, hogy a résztvevők talán nem teljesen értik a gyakorlat menetét, a játék kezdete előtt mutassuk be egy kép segítségével, hogy mi lesz a feladat.

A képek jelenítsék meg az élet különböző aspektusait: legyenek közöttük olyanok, amelyek egy embert vagy egy egész csoportot ábrázolnak, mutassanak különböző korú, kultúrájú, képességű embereket. Legyenek falusi és városi, ipari és mezőgazdasági környezetben készült képek; legyenek a képeken olyan emberek, akik valamilyen munkát végeznek vagy épp szórakoznak. A képek ábrázoljanak sokféle származású, bőrszínű, vallású, és különféle rasszokhoz tartozó embereket. Figyeljünk oda arra, hogy a kiválasztott képek között ne legyen olyan, amely kifejezetten emlékeztetne a csoportba tartozó résztvevők valamelyikére, mivel ez zavarba hozhatja őt, illetve kényelmetlen lehet a számára.

Néha a résztvevők nem képesek különbséget tenni a sztereotípián alapuló reakciók és a saját véleménye között. Habár számukra nehézséget jelenthet ez a feladat, ugyanakkor új és fontos megvilágításba helyezheti az adott témát.

Mivel jelentős különbség lehet a résztvevők között érettség, műveltség, a sztereotípiákra vonatkozó általános ismeretek és a vizuális információk értelmezését érintő képesség tekintetében, a feldolgozás mélységét igazítsuk a csoport képességeihez.

A gyakorlat segítséget nyújt abban, hogy beszélgetni tudjunk arról, milyen hatása lehet a sztereotípiáknak és a beskatulyázásnak az egyénekre vagy a csoportokra, továbbá segít megérteni és megtapasztalni a résztvevőknek, hogy milyen a kapcsolat a sztereotípiák, az előítélet és a diszkrimináció közötti.

A gyakorlat feldolgozásában kitérhetünk arra is hogy, milyen szerepet játszik a média a sztereotípiák és az előítéletek erősítésében.

A gyakorlat továbbélése lehet, hogy a résztvevők felmérést végezhetnek arról, hogy a környezetükben élő más emberek, gyerekek és/vagy felnőttek hogyan reagálnak ugyanazokra a képekre. Az eredmények alapján eldönthetik, mit tehetnének a továbbiakban a sztereotípiák és az előítéletek ellen.

Lehet a gyakorlat átmenet a Sajtófigyelés gyakorlatba olya módon, hogy kiválasztunk egy aktuális eseményt, lehetőség szerint olyat, amelyben más kultúrából és országokból származó emberek is érintettek, és vizsgáljuk meg, hogy az újságok, a rádió és a tévé hogyan mutatják be az eseményt és az érintett embereket. Összehasonlíthatjuk, hogy a különböző hírforrások hogyan tálalják ugyanazt a témát, és hogyan foglalkoznak az ahhoz kapcsolódó emberi jogokkal.

Ha technikailag meg tudjuk oldani, a Képjátékhoz hasonlóan a résztvevők készíthetnek fotókiállítást Ki mit gondol az emberi jogokról? vagy A sokszínűség arcai címmel.

Költségvetés

A gyakorlat lényegében egy kiscsoportos vita a családi gazdálkodásról, tételkártyák felhasználásával. A levezetéstől függően szerepjáték-elemeket is tartalmazhat. A gyakorlat során a következő témákat tudjuk feldolgozni; a vágyak és a szükségletek közti különbségtétel; az állami kiadások és a fegyverkezés; a béke haszna, a békéből származó előnyök.

A gyakorlat érinti az olyan szociális és gazdasági jogokat, mint az egészséghez, az élelemhez és az oktatáshoz-képzéshez való jog; az egészséges és tiszta környezethez való jog; a személyes biztonsághoz való jog.

A gyakorlat célja, hogy a résztvevők átgondolják az egyéni és a családi szükségleteket és megértsék mikor melyik a fontosabb. A gyakorlat fejleszti a demokratikus

döntéshozatallal összefüggő képességeket. Formálja a felelősségtudatot és az igazságérzetet.

A gyakorlat megvalósítása során érdemes figyelni arra, hogy a hagyományos családmódel változóban van. Ennek értelmében hagyjuk, hogy a résztvevők maguk határozzák meg, mely rokonok tartoznak egy szűkebb családba.

A gyakorlatban szereplő „különleges szülő” jelenlétének kettős célja van: egyrészt hogy vitát provokáljon, és hogy biztosan legyen többféle összehasonlítható és megvitatható költségvetési javaslat. Fel kell készülni arra, hogy a többi családtag ideges vagy akár dühös is lehet e szülő viselkedése miatt. Az is megzavarhatja őket, hogy nem tudják, a másik csak szerepet játszik. Ilyen problémák előfordulhatnak a csoportban, és lehet, hogy közbe kell avatkoznunk. Mindenesetre a szerepjátékos létére a vita során nem derülhet fény. Mégis, ha úgy érezzük, hogy a szerep túl nagy nehézséget okozna bármelyik résztvevőnek, vagy nem működik az adott helyzetben, hagyjuk ki a gyakorlatból.

Nyugodtan dolgozzuk át a kiadási tételek listáját, ha nem tükrözi a helyi családokat, a régiót vagy az országot jellemző valóságot. Arra viszont ügyeljünk, hogy mindenképpen szerepeljenek biztonsági tételek és néhány kimondottan luxustermék, hogy a résztvevőknek figyelembe kelljen venniük, mi tekinthető szükségletnek, és mi nem.

A tételkártyák helyett egyszerű listát is használhatunk, amelyen a családok/csoportok csak kipipálják az általuk választott tételket, ebben az esetben viszont kérjük meg a csoportokat arra, hogy a költségvetésüket írják fel egy nagy papírlapra, amit mindenki meg tud majd nézni.

A gyakorlat folytatásaként a csoport végezhet adatgyűjtést a pozitív változásokról, például a leszerelési alapra tett javaslatról, vagy olyan országok helyzetéről, ahol nincs hadsereg, illetve hadászati eszközök (pl. Costa Rica).

Kezdeményezhetünk vitát a leszerelésről. Minél több ember tud a problémáról, annál többen lesznek azok is, akik nyomást gyakorolhatnak a kormányokra a változás érdekében. Járjunk utána annak, hogy mekkora összeget költ a saját kormányunk a fegyverkezésre és a szociális szükségletekre. A csoport írhat a helyi országgyűlési képviselőnek, és változtatásokat javasolhat.

Számos lehetőség van arra is, hogy csatlakozzunk a világszerte zajló leszerelési kampányok valamelyikéhez, pl. a Youth and Student Campaign for Nuclear Disarmament - Ifjúsági és Diák Kampány a Nukleáris Leszerelésért (youthstudentend.org.uk) vagy a Pax Christi International (www.paxchristi.net). Saját kampányt is indíthatnak a fiatalok, amelyet az említett szervezetek valamelyike bizonyosan segíteni fog.

Makah bálnavadászat

A gyakorlat során kiscsoportos munkában, szerepjátékkal, vitával és az azt lezáró konszenzusteremtés segítségével tudjuk feldolgozni a következő témákat: a tengeri erőforrások fenntartható felhasználása, az őslakosok joga saját kultúrájukhoz és fejlődésükhöz. A gyakorlat érinti a közösség kulturális életében való szabad részvétel jogát, az embereknek a természeti erőforrásokkal való szabad rendelkezési jogát, a természeti erőforrások fejlesztésének és felhasználásának jogát. A gyakorlat célja hogy a résztvevők tanulmányozzák a kultúrához és a fejlődéshez való jogot, valamint a környezetvédelmi érdekek között rejlő feszültségeket. A gyakorlat segítségével fejleszthetjük az interkulturális képességeket és készségeket, a kulturális különbségek iránti nyitottságot mint magatartásformát, és tudatosíthatjuk az előítéleteket.

Az érintett kérdések összetettsége miatt ez a gyakorlat leginkább az érett, jó vitakészséggel rendelkező csoport számára alkalmas. Sok információt kell feldolgozni, és a szerepkártyák szövege feltételez bizonyos szintű tudást az emberi jogokról és a környezetvédelmi kérdésekről. Megfontolandó, hogy esetleg két részben vezessük le a gyakorlatot, és közte adjunk időt a csoportoknak a szerepkártyák elolvasására és a kérdések átgondolására.

A gyakorlat egyik fontos célkitűzése, hogy a fiatalokat szembesítsük annak korlátaival, hogy saját kultúrájuk perspektívájából akarnak mindent megérteni, és lehetővé tegyék számukra azt is, hogy átértékeljék, amit a vadon élő állatok fenntartható védelméről gondolnak. A bálnavadászat sokakból érzelmi reakciót vált ki, és erről a kérdésről nagyon határozott álláspontjuk van. Ez teszi olyan izgalmas - ugyanakkor nehéz - témává. A második célkitűzés, hogy fejlesszük a résztvevők konszenzusteremtő képességét. Ezt szolgálja az ebben a gyakorlatban megjelenő szituáció: egy találkozó, amelyen egy képzeletbeli szervezet, a Kultúra, Jogok, Környezet, Fenntarthatóság és Párbeszéd (KJKFP) játssza a közvetítő szerepét. Célszerű ellenőriznünk, hogy minden résztvevő ismeri-e a szerepkártyákon olvasható kifejezések és fogalmak jelentését. Ha szükséges a gyakorlat megkezdése előtt ezeket mindenképpen beszéljük át.

Ha túl kis létszámú a csoport, osszuk két társaságra a résztvevőket, a csoport egyik fele képviselje a makah törzset, valamint a Messzi Észak nevű szervezetet, a másik fele pedig a Greenpeace-t és a Tenger Pásztorait.

A gyakorlat alternatív megvalósítása lehet egy vita, ún. panelbeszélgetés is, ahol egy-egy fő képvisel minden érdekcsoportot (a makahokat, a Messzi Északot, a Greenpeace-t és a Tenger Pásztorait). Röviden ismertessék álláspontjukat, majd válaszoljanak a csoport kérdéseire. Ez

alapján bontakozhat ki a vita közöttük. A végén a négy alapkérdésben szavazzanak a résztvevők. Ebben a formában lehetőség nyílik a kérdés emberi jogi, kulturális és környezetvédelmi oldalának megvizsgálására, de a szavazás miatt hiányozni fog a konszenzusteremtés eleme.

A gyakorlat többek között a globalizáció kérdéskörét is érintette. Továbblépési lehetőség lehet, ha a csoport támogatni szeretne bennszülötteket, hogy vásárol az általuk készített termékekből. Az ún. fair-trade üzletekben kapható kézműves termékek nagy részét őslakosok készítik. Ha legközelebb ajándékot akarnak vásárolni, menjenek, és nézzenek körül, vannak-e ilyen üzletek.

Sajtószemle

A gyakorlat során a résztvevők olyan újságcikkeket keresnek, amelyek az emberi jogok érvényesüléséről, megsértéséről vagy védelméről szólnak. A gyakorlat lehetőséget nyújt arra, hogy felhívjuk a résztvevők figyelmét a médiában és a mindennapi életben megjelenő emberi jogi kérdésekre. Arra is jól használható a gyakorlat, hogy megvizsgáljuk, hogyan kezeli az emberi jogi kérdéseket a média.

A gyakorlat végeztével hagyjuk a falon a poszttereket, de a résztvevők gyűjtsenek még újságkivágásokat. Térjünk vissza a témára, ha már elég sok új anyag került fel a posztterekre.

Válasszunk ki egy olyan emberi jogi témát, ami különösen érdekli a csoportot (pl. a tulajdonhoz való jog - akár a szegénység témakörével összekapcsolva; az oktatáshoz való jog, különös tekintettel a minőségi oktatásra), és szervezzünk figyelemfelhívó kampányt a csoport által választott szinten (helyi, országos vagy nemzetközi szinten).

A gyakorlat megvalósításához válogassunk többféle napilapból és képes újságból, ne feledkezzünk meg a helyi lapokról és a hirdetési újságokról sem. Nem kell, hogy frissek legyenek.

Bíztassuk a résztvevőket, hogy ne csak a híroldalakon keressenek, hanem nézzék át például a hirdetéseket (a tulajdonhoz való jog), a házassági és gyász híreket (jog a közösség kulturális életében való részvételhez, a házasságkötéshez való jog, gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság), a sporthíreket (a pihenéshez és szabadidőhöz való jog), az apróhirdetéseket és a találkozóról szóló híreket (a békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog).

A gyakorlat elején aktívan figyeljük a csoportok munkáját, és bizonyosodjunk meg róla, hogy mindenki érti a feladatot.

Variálhatjuk úgy is a feladatot, hogy az összes csoport együtt dolgozik, három posztert készítenek a három témának megfelelően, tehát minden csoport ezekre a közös poszterekre teszi fel az újságkivágásokat.

Adaptáljuk a gyakorlatot a csoport érettségének megfelelően. Ha szükséges elsősorban csak két témát használjunk: a jogok érvényesülése, illetve a jogok megsértése. Hagyjuk ki a részletes elemzést.

A gyakorlat feldolgozásánál összpontosítsunk a résztvevők emberi jogokkal kapcsolatos mindennapos tapasztalataira.

Ha gördülékenyebben megy a csoportnak a munka, adhatjuk azt a feladatot is, hogy hasonlítsák össze a résztvevők, hogy a különböző újságok és más médiumok hogyan mutatják be ugyanazt az emberi jogi szempontból érdekes történetet. Milyen különbségeket vesznek észre abban, hogy az egyes újságok mekkora jelentőséget tulajdonítanak az adott történetnek? Milyen részleteket hangsúlyoznak? Előfordulnak ugyanannak az esetnek különböző verziói? Van olyan változat, amelyik konkrétan megemlíti az emberi jogokat?

Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg a tévéhíradót, és írják le, milyen témákról volt szó, valamint hogy mennyi időt szántak az egyes, emberi jogokhoz fűződő témákra.

Szegénységhoroszkóp

Ez a gyakorlat a már meglévő tudásra és a kreatív gondolkodásra épül annak érdekében, hogy a résztvevők feltárják, milyen következményekkel jár a szegénység, illetve hogy az élet mely lehetőségeitől esnek el mindazok, akik szegénynek születtek. A gyakorlat által érintett jogok az élelemhez és az otthonhoz való jog, az egészséghez való jog, a munkához való jog. A gyakorlat célja, hogy a résztvevők közösen gondolkodjanak a szegény emberek hiányzó lehetőségeiről, valamint mindazon nehézségekről, amelyekkel emiatt szembesülnek, hogy megértsék a szegénység ördögi körét és elismerjék a társadalmi igazságosság fontosságát, az emberi méltóság védelmét.

Tisztázzuk a résztvevőkkel, hogy ez csupán egy kitalált horoszkóp, és nem szükséges asztrológusnak lenniük, vagy bármit is tudniuk az állatövi jegyekhez hagyományosan társított jellemvonásokról. Inkább azokra a részletekre koncentráljanak, amelyek a kártyákon olvasható élettörténetekben szerepelnek, és használják saját történelmi, gazdasági és szociális tudásukat. A szerelem/szeretet-kártya az adott személynek nemcsak a szerelmi életére vonatkozik, ide tartoznak a családi és baráti kapcsolatok is.

Használhatjuk az itt szereplő élettörténeteket, de helyettesíthetjük őket vagy némelyiküket másokkal, amelyeket érdekesebbnek vagy ideillőbbnek találunk. Valós történeteket, eseteket

is felhasználhatunk a saját környezetünkől, hazánkból. Egyes esetekben hasznos lehet, hogyha egy személyt példaként használva ismertetjük az ő „horoszkópját” mielőtt a csoport belekezd a feladatba.

Tovább lépés lehet a gyakorlat után, ha a résztvevők felajánlják a segítségüket egy olyan civil szervezetnek vagy helyi egyesületnek, amelyik törődik a szegényekkel, és számukra igyekeznek lehetőségeket teremteni. Maguk is kiválaszthatnak egy rászoruló helyi csoportot, kideríthetik, milyen szükségleteik vannak, miben szenvednek hiányt, majd létrehozhatnak egy adománygyűjtő, forrásteremtő projektet.

Találjuk meg az összefüggést!

Ez a gyakorlat az állampolgárok, a kormányzat, a civil szervezetek és a sajtó jogait és felelősségvállalását tárgyalja a demokráciákban, és vizuálisan is megjeleníti. A gyakorlat érinti a szabad választáshoz, a szolgálathoz való jogot, az ország irányításában való részvételhez való jogot, az információ és a kifejezés szabadságát, a közösségi felelősséget. A gyakorlat célja, hogy a résztvevők megértsék a jogok és kötelezettségek közötti összefüggéseket, érzékeljék a demokrácia különböző szektorai közötti összetett kapcsolatot, valamint előmozdítsa az együttműködést és az állampolgári felelősséget.

Fontos, hogy, amikor a csoportok már felírták a fő funkciókat, ne hagyjunk túl hosszú időt a nagycsoportos vitára. Inkább használjuk arra ezt a szakaszt, hogy lendületet adjon a következő kiscsoportos munkára. Előfordulhat, hogy a csoportok szeretnék lejegyezni a többi csoport funkcióit.

Amikor az elvárás listáikat állítják össze, figyelmeztessük őket arra, hogy legyenek realisztikusak az elvárásaikat illetően a többi szereplővel szemben. Ezeknek a kötelezettségeknek vállalhatóknak kell lenniük, tehát a követelmények nem lehetnek igazságtalanok és indokolatlanok.

Amikor a csoportok tárgyalásokba kezdenek, azt ne versenyként értelmezzék, illetve ez a szakasz se vegyen el túl sok időt. Hangsúlyozzuk a csoportoknak, hogy úgy tekintsenek magukra, mint a többiekkel együttműködésben álló szereplőkre; a cél ugyanis egy olyan társadalom kialakítása, ahol a szereplők mindenki megelégedésére dolgoznak együtt. Ennek érdekében a megállapodásokat viszonylag gyorsan meg kell kötniük. Az indokoltnak tekinthető követeléseket fogadják el, ha nem lehet, utasítsák el, a kérdéses pontok megbeszélését pedig halasszák el egy későbbi szakaszra.

A gyakorlat érdekességét tovább fokozhatjuk, ha a társadalom más szereplőivel is számolunk: pl. az üzletemberekkel, a kisebbségekkel, a hátrányos helyzetű csoportokkal. Ettől azonban a

tárgyalási folyamatok bonyolultabbá válnak majd, és lehet, hogy nem akarjuk, hogy minden egyes csoport mindenkiel egyeztesse a követeléseit. Használhatunk a fiatalok számára érthetőbb vagy a realitásaikhoz közelebb eső kategóriákat is - pl. az állampolgárokat a fiatalokkal, a kormányzatot pedig az iskolával helyettesíthetjük.

A gyakorlatot egyszerűsítheti, ha valamelyik szereplőt kihagyjuk: pl. csak az állampolgárokkal és a kormánnyal dolgozunk, ha például kis létszámú a csoport.

Kipróbálhatjuk a gyakorlatot a térkép nélkül is: a tárgyalási folyamat alatt az egyes csoportok szereplői tarthatják a madzagot, azután, hogy aki elvárásokat fogalmaz meg, a nála lévő madzag másik végét odaadja valakinek, aki azt a társadalmi szereplőt képviseli. Ha a résztvevők tartják a madzagok végeit, a folyamat végére az egész társadalom fizikailag is összekapcsolódik.

A gyakorlat azzal folytatható, hogy a társadalom különböző csoportjait is megjelenítjük a térképen. Hogy a kész térkép áttekinthetőbb legyen, érdemes egy nagyobb felületen megjeleníteni, és a kapcsolatokat különböző színnel jelölni - pl. pirossal a kormányt, zölddel a civil szervezeteket, sárgával a sajtót stb. Gondoljuk végig, milyen együttműködési területek fejletlenek a saját országunkban, és hogy mit lehetne vagy kellene tenni, hogy ez megváltozzon.

Ha csoport a továbbiakban szeretne egy konkrét projektet megvalósítani, amely igényli a helyi önkormányzattal, a civil szervezetekkel és a médiával való kapcsolatteremtést és együttműködést, izgalmas lehet felvenni velük a kapcsolatot.

Tegyünk egy lépést előre

Minden ember egyenlő, de egyesek egyenlőbbek a többiekénél. Ebben a feladatban a résztvevők megtapasztalják, milyen is másvalakinek lenni társadalmukban. A gyakorlat célja, hogy a résztvevők megtapasztalhassák, a társadalmi egyenlőtlenség gyakran a diszkrimináció és a kirekesztés egyik forrása. A gyakorlat fejleszti a tőlünk különböző emberek felé irányuló empátiát, tudatosítja a társadalmi esélyek közötti különbségek meglétét, és elősegíti annak megértését, hogy egy társadalmi kisebbséghez vagy kulturális csoporthoz való tartozásnak milyen lehetséges személyes következményei vannak.

A gyakorlat eredményes megvalósításához fontos, hogy a szerepek számát igazítsuk a csoport létszámához, hogy ne maradjanak ki lényeges szerepek. A szerepek változtathatóak a hely adottságoknak megfelelően. Fontos, hogy minél több, a résztvevők által is felismerhetően hátrányos helyzetű vagy kifejezetten nagy előnyökkel járó szerep megjelenjen.

Alább csatolunk néhány, a magyar körülményekre igazított további lehetséges szerepet és helyzetet.

Javasoljuk a gyakorlatot a helyi sajátosságokra adaptálni, annak megfelelő szerepkártyákkal és helyzetekkel.

Elképzelhető, hogy a résztvevők egy-egy szerep megalakítását elszabotálják, vagy nem realiztikus módon formálják meg. Feltétlenül tegyük a beszélgetés tárgyává, hogy mi okozta az intenzív igényt az adott szerep hártására, a benne megjelenített személy kerülésére, vagy mi lehet az oka annak, hogy nem nagyon ismerjük, hogy milyen tapasztalatai lehetnek az adott helyzetben élő embernek.

Ha a gyakorlatot a szabadban végezzük el, bizonyosodjunk meg arról, hogy a résztvevők hallanak bennünket, különösen akkor, ha nagy csoporttal dolgozunk! Az is előfordulhat, hogy segítők közvetítik mondanivalónkat.

A gyakorlat kezdetén, a szerep kialakításának szakaszában lehetséges, hogy néhány résztvevő azt mondja, keveset tud az eljátszandó szerephez tartozó személy életéről. Nyugtassuk meg őket, hogy ez nem számít különösebben, és használják képzelőerejüket, alakítsák a személyt legjobb tudásuk szerint.

A gyakorlat ereje abban a hatásban van, amit a résztvevők közötti egyre növekvő távolság látványa okoz, különösen a végén, amikor nagy lesz a távolság a gyakran előrelépők és a nem sokat mozdulók között. A hatás fokozásának érdekében a szerepeket alakítsuk úgy, hogy azok valóságghűen tükrözzék a résztvevők saját életét. Eközben bizonyosodjunk meg róla: a szerepeket úgy igazítottuk a csoporttagokhoz, hogy csak nagyon kevesen tudjanak előrelépni (tehát igennel válaszolni). Ez akkor is érvényes, ha nagy csoporttal dolgozunk, és a megadottnál több szerepet kell kitalálnunk.

A feldolgozás és értékelés alatt fontos annak a megfejtése is, hogy honnan szerezték a résztvevők az eljátszott karakterrel kapcsolatos ismereteket. Személyes tapasztalatokból vagy egyéb információforrásokból (hírek, könyvek és viccek)? Biztosak-e abban, hogy a karakterrel kapcsolatos információik és képzeleik megbízhatók? Ezzel bevezethetjük azt, hogy hogyan működnek a sztereotípiák és az előítéletek.

Ez a gyakorlat különösen alkalmas arra, hogy megteremtsük az összeköttetést a jogok különböző generációi (polgári/politikai és társadalmi/gazdasági/kulturális jogok) és az azokkal való rendelkezés között. A szegénység és a társadalmi kirekesztés problémája nemcsak a formális jogok problémája - jöllehet az utóbbi érinti például a menekülteket és a menedékkérőket. A probléma nagyon gyakran az e jogok gyakorlási lehetőségének kérdése.

Jó módszer a minél több gondolat összegyűjtésére és a résztvevők megértésének elmélyítésére, hogy kezdetben kicscsoportokban dolgozunk, majd rábírjuk őket, hogy ötleteiket osszák meg a többiekkel a nagycsoportban. Ha ezt választjuk, csaknem elengedhetetlen a segítő csoportvezetők bevonása. Úgy próbáljuk ki ezt a módszert, hogy a feldolgozás második részét - miután minden szerepre fény derült - kisebb csoportokban végezzük el. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy vizsgálják meg, társadalmukban kinek van kevesebb, és kinek van több lehetősége, és melyek azok az első lépések, amelyeket meg lehet és meg kell tenni annak érdekében, hogy eltűnjenek az egyenlőtlenségek. Esetleg kérjük meg a résztvevőket, hogy emeljnek ki egyet a karakterek közül, és kérdezzük meg, mit kellene tenni, azaz milyen feladatai és felelősségei vannak magának a közösségnek és a kormánynak ezzel a személlyel kapcsolatban.

A munkánk társadalmi környezetétől függően lehet, hogy a csoporttal folytatandó beszélgetésre meg szeretnénk hívni olyan személyeket, akik bizonyos kulturális vagy társadalmi kisebbségeket segítő csoportok képviselői. Tudjuk meg tőlük, hogy aktuálisan milyen kérdésekért küzdenek, és hogy mi és a fiatalok miben segíthetnénk nekik. Az ilyen személyes találkozók arra is jó alkalom, hogy ismertessünk vagy felülvizsgáljunk néhány olyan előítéletet vagy sztereotípiát, amely a megbeszélés során vetődött fel.

Térjünk vissza az feldolgozás során felmerült gondolatokhoz. Vegyük sorra, hogyan tudnák a résztvevők saját maguk segíteni a kulturális vagy társadalmi kisebbségekkel foglalkozó csoportokat és szervezeteket, majd ültessük át az ötleteket a gyakorlatba.

További szerepkártyák

54 éves nő, könyvelőként dolgozik egy civil szervezetnél, egyedül él a saját lakásában	24 éves orvosi egyetemre járó vidéki lány, kollégiumban lakik, az egyetem mellett egy bioboltban dolgozik
22 éves egyetemista lány, egy kisstílusú drognepperrel jár, maga is hétvégi droghasználó	Mozgásában enyhe fokban akadályozott pályakezdő diplomás fiú
Skinhead fiatal, sok konfliktusa van a családjával és a környezetével	Állami gondozásban élő 17 éves lány, rendszeresen van szökésben, hogy barátjával lehessen
55 éves férfi, parkolóőrként dolgozik egy lerobbant kerületben, a munkahelyén lévő bódében él kutyájával	43 éves férfi, fekete munkavégzése során súlyos fejsérülést szenvedett, a kórházból már kikerült
18 éves ortodox zsidó fiú	16 éves kínai bevándorló lány
42 éves egyedülálló családanya (dolgozik és van két gyereke)	35 éves ukrán nő, prostituált, emberkereskedők hozták ide
28 éves heroin függő férfi, felsőfokú végzettséggel munkanélküli	45 éves mozgáskorlátozott férfi, csak kerekesszéssel tud közlekedni
36 éves férfi, mérnökként dolgozik egy nemzetközi cégnél	30 éves munkanélküli férfi, szakképesítés nélkül
64 éves özvegyasszony, unokái külföldön élnek, barátai többsége már meghalt	53 éves férjezett nő, pékségben dolgozik, férje rendszeresen bántalmazza
16 éves roma fiú (nem jár iskolába), már belekeveredett kisebb stílikbe, barátaival sokat lóg az utcán	34 éves leszbikus nő, adminisztrátorként dolgozik, környezete nem tud irányultságáról
14 éves roma lány (jár iskolába), családja már megszervezte a találkozóját a leendő vőlegényével	35 éves meleg férfi, a közeli kórházban dolgozik ápolóként, környezete sejtí szexuális beállítottságát
25 éves egyetemista lány, családjával él	32 éves egyedülálló tanárnő (helyi iskolában tanít)

Helyzetek a „Tegyünk egy lépést” c. gyakorlathoz

- Nyugodtan mehetsz haza késő este a lakóhelyedre egyedül.
- Ha anyagi gondod támad, van kihez fordulnod.
- Szabadon eldöntheted, hogy szeretnél-e gyermeket vállalni, vagy sem.
- Nyugodtan sétálhatsz pároddal az utcán, kézen fogva.
- Nem okoz nehézséget a napi bevásárlás elintézése.
- Ha kapcsolatba kerülsz a rendőrséggel, tisztelettel bánnak veled és komolyan veszik a panaszod.
- Nem kell arra számítanod, hogy rendszeresen igazoltatnak a rendőrök az utcán.
- Nem kell kellemetlen megjegyzéseket hallgatnod, amikor az utcán sétálsz.
- Nem tartasz attól, hogy megtámadnak a lakóhelyed környékén.
- Nincs biztonsági zár az ajtódon.
- Nem lesz abból bajod, ha szerelmedet be szeretnéd mutatni a családnak.
- Szabadon eldöntheted, hogy kivel létesítesz szexuális kapcsolatot.
- Nem tartasz attól, hogy környezete elítéli az életstílusod.
- Lehetőséged van számodra kielégítő foglalkozás végzésére.
- Szabadon vendégül láthatod a barátaid az otthonodban.
- Igényeidnek megfelelő szociális és egészségügyi ellátásban részesülsz.

III. Az emberi jogi cselekvés

"Lehet, hogy amit teszel, rettentő jelentéktelennek tűnik, de az rettentő fontos, hogy egyáltalán megteszed."

Mahatma Gandhi

Az emberi jogi nevelés részben egy, az emberi jogokat tiszteletben tartó magatartásforma kialakításáról szól. Ugyanakkor több ennél, hiszen bármilyen tisztelettel viseltessünk is az emberi jogok iránt mi magunk, vagy kollégáink és barátaink, mégis egy olyan világban élünk, ahol a környezetünkben lépten-nyomon sérülnek az emberi jogok. Sajnos nem akadályozhatjuk meg ezeket a jogsértéseket csupán neveléssel - rövid idő alatt semmiképp sem.

A fiatalok bátorítása arra, hogy cselekedjenek az emberi jogok megsértése ellen, nemcsak azért fontos, mert valóban változtatni tudnak a világon, hanem azért is, mert ez egy olyan dolog, amit a fiatalok látni akarnak. Bátorító, megerősítő és motiváló lehet a számukra annak a felismerése, hogy az ő tetteik is változást hozhatnak, és ily módon bármilyen gyakorlatnál és leckénél életszerűbben tapasztalják meg az emberi jogok valóságát.

GYAKORLAT

Cselekvési kontinuum avagy a cselekvés lépcsői

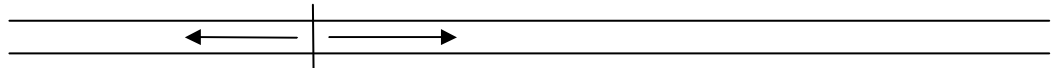
Szükséges időtartam: 45 perc + 45 perc

Szükséges eszközök: flip chart, post itek, tollak, markerek, segédanyag

A gyakorlat levezetése:

A számozott főcímeket nagyobb, az alatta található példákat kisebb papírlapokra írni.

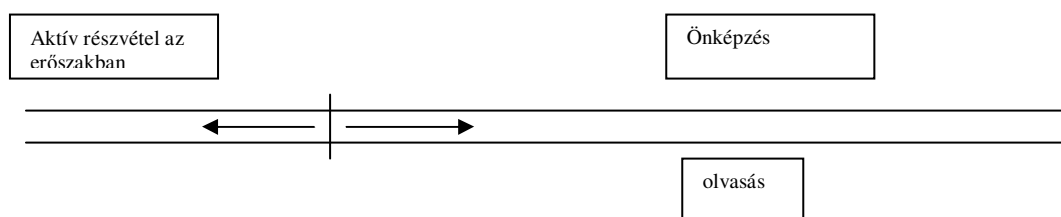
Néhány üres papírt is hagyni a kisebb fajtából. Földre vagy falra ragasztószalagból hosszú vonalat húzni (3-5 méter), lehetőleg valahogy egyharmadánál egy választóvonallal, mondjuk így:

A bal nyíl elé azt lehet írni, hogy diszkrimináció/elnyomás/erőszak (mindegyiket, vagy valamelyikeket), a jobb nyíl elé meg azt, hogy emberi jogi cselekvés vagy e.j. aktivizmus.

Kis bevezető szöveg arról, hogy a jogsértés, diszkrimináció csakúgy, mint az aktivizmus egy kontinuum mentén is felfogható, és a következő gyakorlat egy lehetséges modellt vázol fel, és arra invitálja a résztvevőket, hogy megvizsgálják saját helyüket a kontinuum két oldalán.

A) a nagy és kis papírok két kevert csoportban vannak. Elmagyarázzuk, hogy a nagy papírokon a kontinuum különböző állomásai vannak, a kicsiken pedig példák a különböző állomásokra. Megkérjük őket, hogy helyezték el a papírokat a kontinuum mellé. Facilitáljuk az esetleges nézeteltéréseket, kérjük meg a résztvevőket, hogy indokolják meg a sorrendet. Készüljön egy végleges sorrend.

Ha ez a rész lecsengett, ajánljuk fel az üres cetliket, és kérjük meg a résztvevőket, hogy helyezték el magukat a kontinuumon különböző, emberi jogokat érintő témákkal kapcsolatban. Felajánlhatunk saját példákat is segítségként: pl. „nők elleni erőszak témában demonstrációkat szervezek, a halálbüntetést illetően annyit teszek, hogy tagdíjjal támogatom az AI-t, igyekszem biológiailag lebomló mosogatószereket használni (de másokkal nem szoktam erről beszélgetni), és tudom, hogy túl sokat közlekedem autóval (de még nem hagytam fel ezzel)”.

A végső sorrend kialakulása után érdemes áttekinteni a gyakorlatot a következő kérdések mentén:

Mi a különbség az emberi jogi cselekvés és aktivizmus között?

Vannak-e láthatatlan cselekvések?

A hatékonyság és a láthatóság összefügg?

Mely határokat nehéz átlépni, és miért?

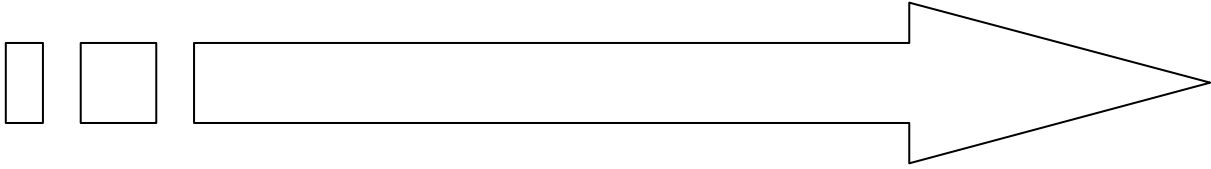
Jár-e kockázatokkal az emberjogi cselekvés, és ha igen, milyenekkel?

Vajon csak lépcsőfokokként lehet fejlődni? Egyik cselekvésre alapozható a másik?

Kitől kaphatunk, várhatunk segítséget a cselekvéshez?

Cselekvési kontinuum

1. Aktív részvétel (Az erőszak kontinuum):

Sztereotípiák és előítéletek Kerülés/elszigetelés..Szóbeli erőszak..Testi/szexuális erőszak..Fizikai megsemmisítés

Kerülés/elszigetelés: aktív diszkrimináció a csoport tagjaival szemben

(szándékos kerülés, munkaerő-piaci diszkrimináció, kitiltás helyekről)

Szóbeli erőszak: az adott csoporthoz tartozó emberek leszólása, nevetségessé tétele
(viccek mesélése egy társadalmi csoportról)

Az adott csoporthoz tartozók ellen testi vagy szexuális erőszak elkövetése.

(rasszista/antiszemita/etnikai alapú erőszak, „buziverés”)

Fizikai megsemmisítés

2. Tagadás

Az elnyomás támogatása az erőszak tényének tagadásával. Bár maga nem vesz részt aktívan az elnyomásban, tagadásával és hallgatásával beleegyezik abba.

3. Felismerés, cselekvés nélkül

Az illető tisztában van a saját és mások erőszakos cselekedeteivel és annak káros következményeivel, de nem tesz semmit annak megszüntetéséért. A be nem vonódás lehetséges okai: félelem, információhiány, nem tudja, mit kellene tennie.

4. Felismerés és egyéni (elszigetelt) cselekvés

Az illető tisztában van az erőszak tényével, felismeri saját és mások elnyomó cselekedeteit, és egyénként próbál tenni azért, hogy megszüntesse azokat.

5. Önképzés

Olvasás.

Képzéseken, szemináriumokon, beszélgetéseken és egyéb kulturális eseményeken való részvétel.

Csatlakozás civil vagy állami szervezetekhez, melyek az erőszak ellen küzdenek.

Társadalmi változásokat elősegítő programokon és eseményeken való részvétel, amitől jobban megismerhető az elnyomás és a kisebbségi csoport valósága.

6. Mások képzése

Az önképzésen túllépve a másokkal való párbeszéd aktív keresése.

A kisebbségekre sértő megjegyzések és viselkedés megakadályozásán túl mások bevonása és annak elmagyarázása, hogy miért nem elfogadható az adott megjegyzés vagy viselkedés.

7. Támogatás és biztatás

A kisebbségek elnyomása ellen küzdő emberek vagy szervezetek támogatása.

Minden kezdeményezés támogatása, amelynek célja a kisebbségi csoport tagjainak befogadása/bevonása.

8. Kezdeményezés és megelőzés

A kisebbségeket kizáró/diszkrimináló egyéni vagy intézményi közeg megváltoztatása.

Képzések és egyéb események szervezése, törvénymódosításokért való lobbizás.

Egyértelmű jelzés a környezet felé, hogy az illető közegében a kisebbséghez tartozók teljes értékű tagokként vesznek részt. P. Griffin és B. Harrow (1982) nyomán

Bevezetés az aktivizmusba

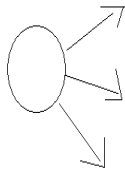
Emberi jogi cselekvés

Ellie Keen alapján

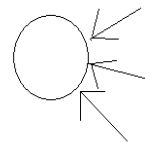
Oktatás és nevelés – emberi jogi cselekvés

mi a különbség?

Nevelés

Aktivizmus

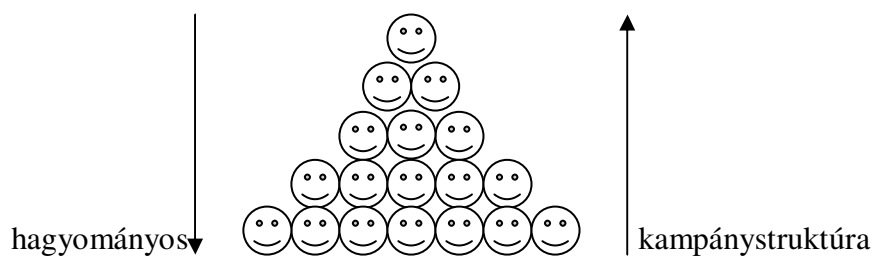

**Egymással
ellentétes
irányú tevékenységek**

Cselekvés

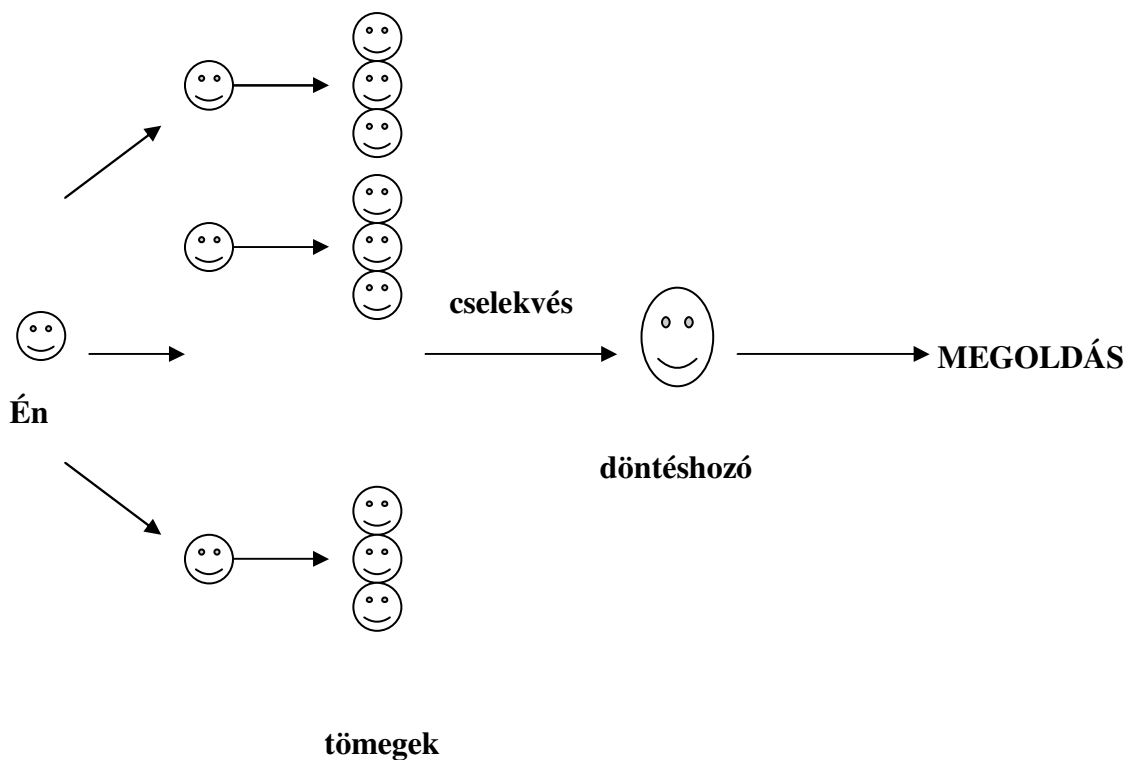
- Fókuszál, összeköti a gondolatokat
- Motivál, és nem véleményt változtat
- A társadalomban dolgozik
- A hatalmi struktúrák megkérdőjelezője
- Célorientált

Hatalmi struktúrák

- A hagyományos hatalmi struktúrában egyre több a hatalom ahogy felfelé haladunk.
- Az aktivizmus alapja az a gondolat, hogy a hatalom a másik irányból kellene származzon, lentől felfelé. Az aktivizmus célja a hagyományos hatalmi struktúrák megkérdőjelezése, és az alul lévők hatalomhoz juttatása.

A kampány működési elve

A kampány állomásai

- Vizsgálat
- Tervezés
- Mozgósítás
- Cselekvés
- Értékelés

Melyek a hatékony kampány elemei?

Megmutatja, hogy...

- Van egy probléma – tudatosítás
 - Oly módon, hogy az megérinti az embereket
 - Megmutatja az áldozatokat.

- Van egy ellenség – egyének, intézmények, stb.
 - Érdeklődést, aggodalmat ébreszt a jelenséggel kapcsolatban

- Elkerülhető lett volna
 - Dühöt ébreszt

- Van megoldás – valami, amit bárki megtehet, eszközt ad a cselekvésre az elkötelezett embereknek
 - elköteleződés

- Csináld!
 - cselekvés

1. Határozzuk meg, hogy hol állunk jelen pillanatban:

SWOT-analízist.

A SWOT rövidítés a következőt jelenti:

Strengths - erősségek: azok a dolgok, amelyekben a csoportunk jó.

Weaknesses - gyengeségek: azok a dolgok, amelyekben a csoportunk nem annyira jó.

Opportunities - lehetőségek: a csoporton kívül álló lehetőségek, amelyeket a csoport a saját előnyére kihasználhat.

Threats - veszélyek: a csoporton kívül álló dolgok, amelyek a feladat útjába állhatnak.

Osszuk a csoportot négy kisebb munkacsoportba, és osszuk meg közöttük a feladatot: az egyik csoport gyűjtsön össze példákat az erősségekre, a második a gyengeségekre és így tovább. A feladat végeztével egy csoportban vitassuk meg, hogy egyetértenek-e a résztvevők egymás analízisével.

Ötletroham alkalmazása

Ha a csoport már elvégzett néhány gyakorlatot, elképzelhető, hogy már van egypár ötletük. Ha éppen csak hogy elkezdtek a munkát, akkor ösztönözhetjük a résztvevőket az alább felsorolt javaslatok valamelyikével (vagy a saját ötleteinkkel). Próbáljunk meg minden egyes témához információkat adni, majd kérjük meg a résztvevőket, hogy vonuljanak félre, és végezzék el saját "kutatásaikat", mielőtt újból összegyűlünk és döntünk a prioritásokról.

2. A fentiek alapján döntsük el, milyen problémát kívánunk megoldani, és milyen eredményeket szeretnénk elérni.

3. Találjuk meg a legmegfelelőbb módot a probléma megoldására a csoport erőforrásai segítségével.

4. CSELEKEDJÜNK!

Mi lehet? – emberi jogi projekt

- Tervezzünk plakátokat vagy plakátsorozatot, hogy bizonyos kérdésekre felhívjuk az emberek figyelmét.
- Rendezzünk kiállítást, és hívjuk meg a barátainkat és a családtagjainkat.
- Hozzunk létre egy olyan honlapot, ahol közzétehetjük, mit tesz a csoportunk az emberi jogok területén.
- Indítsunk el egy internetes fórumot, és híreszteljük el a baráti körünkben. Próbáljunk meg bevonni különböző országokból származó embereket.
- Készítsünk videofilmet, vagy rendezzünk színelőadást valamely emberi jogi témáról (lásd a Kompaszkézikönyv 193. oldalán található Játszd el! című gyakorlatot!).
- Írjunk egy dalt, musicalt vagy színdarabot, és adjuk elő!
- Szervezzünk nyilvános vitát egy jellemző emberi jogi problémáról, és hívjuk meg rá a barátainkat.
- Tervezzünk meg egy szórólapot, amely emberi jogi problémákat vet fel, osztogassuk az utcán, és dobjuk be postaládákba.
- Írjunk cikket a helyi (vagy egy országos) napilapba.

- Kezdjünk el mi magunk is emberi jogi neveléssel foglalkozni! Lépünk kapcsolatba más ifjúsági csoportokkal vagy a helyi iskolákkal, és nézzük meg, akarják-e, hogy beszéljünk a munkánkról
- Tematikus napok, hetek (előkészítés, tartalmi, módszertani elemek, feldolgozás), pl., társadalmi, állami, nemzetközi ünnephez, évfordulóhoz kötve
- Faliújság készítése kortársaknak, szülőknek, lakósságnak emberi jogi témákról
- Ifjúsági táborok, képzések szervezése emberi jogi nevelési céllal és tartalommal
- „Erdei iskola” projekthez hasonló „ember jogi” projekt program szervezése, amelyet kihelyeztetten, és/vagy külső helyszíneken kell eltölteni
- Alkalmi vagy rendszeres színpadi előadások, drámajátékok, foglalkozások
- Sportesemények keret- vagy kísérőelemeként (felhívások, reklám, gyűjtések, felajánlások, fairplay díjak)
- Egyházi intézményekben ökumenikus rendezvények, együttműködés világi emberjogi szervezetekkel; ifjúsági és felnőtt vitaklubok szervezése; prédikációk tudatos emberi jogi tartalommal töltése, színezése a társadalmi együttműködés és béke elősegítése érdekében
- Vállalatlátogatások – tapasztalatszerzés a munkapiacra. Vállalatok vezetőivel, menedzserekkel folytatott beszélgetés előtt (pl. a felelős vállalatirányításról, munkavállalásról)
- Részvétel szervezett pályaválasztási napon, pályaválasztási tanácsadáson.
- Diákvállalkozói program részeként – a felelős vállalatirányítás gyakorlatának átgondolása, elsajátítása céljából iskolai, civil szervezeti, mikroközösségi problémák (pl. személtelés, konfliktusok: lány-fiú, diák-diák, tanár-diák, kisebbség, többség, szubkulturák közit.)
- Diákönkormányzat felkészítésének, támogatásának részeként
- Szakkör szervezése egy-egy emberi jogi témára (ld. KOMPASZ témák)
- Szociális kompetencia programon belül – amerikai mintára – a diákoknak a program teljesítése egy civil szervezetnél töltött „gyakornok”-i idővel együtt fogadható el
- Disputa nap szervezés, ahol az adott évben felmerült problémák, konfliktusok kerülnek terítékre
- Nevelési értekezlethez kapcsolódó bemutató órák – különböző tantárgyak keretében hogyan érvényesíthető a KOMPASZ szemlélet és/vagy módszertan
- Keltsük fel a sajtó érdeklődését
- Csatlakozzunk egy helyi emberi jogi csoporthoz, vagy hozzuk létre a sajátunkat

Az emberi jogi projekt tervezése

Laswell módszer

Használjunk kérdőszavakat a projekt egyes elemeinek és azok egymásra hatásának meghatározására! A válaszokból áttekintést kapunk a projektről és megtudjuk, hogyan kapcsolódnak egymáshoz az egyes alkotóelemek.

- **KI? - KINEK? - KIVEL?**

a projektpartnerek és a célcsoportok meghatározása . a projektben betöltött szerepük és kapcsolatuk vélekedésük a projektről . az ezekből a kapcsolatokból és véleményekből következő erősségek és gyengeségek

- **MIT?**

a főbb projekttevékenységek - spontán, szervezett és intézményi . társadalmi, gazdasági, kulturális, politikai és nevelési dimenziók . a projektnek az ezekre a dimenziókra gyakorolt hatása

- **MIÉRT?**

a projekt által kielégített igények és vágyak . a résztvevők motivációja és érdekeltségei . a projekt főbb célkitűzései . támogatási lehetőségek . a résztvevők és a szervezet célkitűzései közötti viszony

- **HOL?**

a projekt társadalmi kontextusa és a résztvevők helyzete

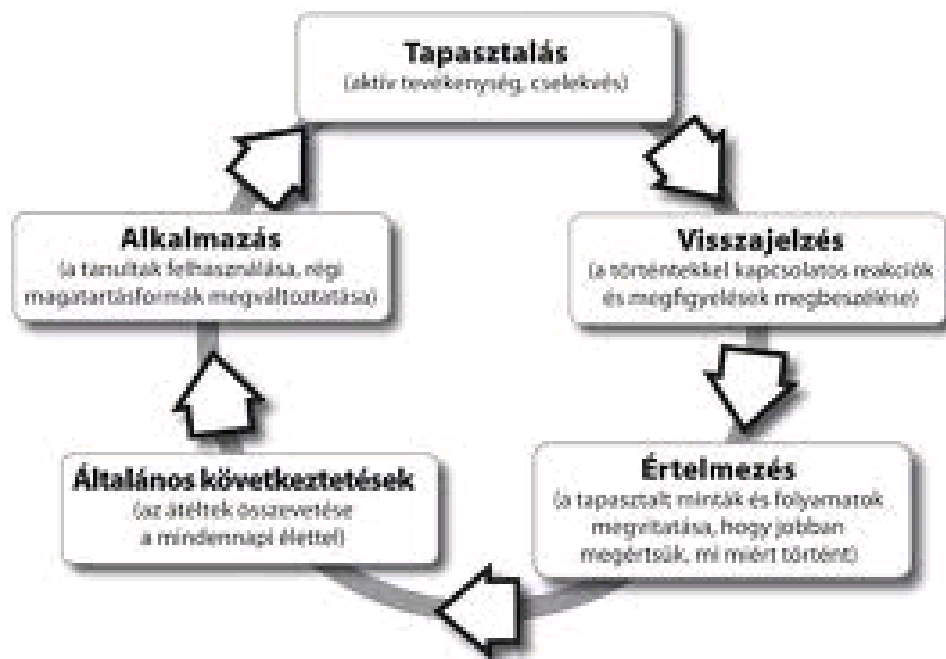
- **MIKOR?**

mely időszakaszra összpontosít (múlt, jelen, jövő)? . rövid, közép- vagy hosszú távú? . a résztvevők szakmai hátterének a projektre gyakorolt hatása

- **HOGYAN?**

hogyan hajtották végre? A szervezési folyamatok és részvétel menete . az alkalmazott technikák és eszközök . a résztvevők tapasztalatai, az elméletek, egyéb projektek stb. hozzájárulása

Ne feledjük, hogy a tanulási folyamatot a tapasztalati tanulásra épül!

Irodalom

Németh Zita (szerk.): Kompas- Kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez (Az angol nyelvű eredeti szerkesztetői: Patrciai Brander, Ellie Keen, Marie-Laure Lemineur, Council of Europe, 2000), Mobilitás, Budapest, 2003.

Szebenyi Marianna (Szerk.): Kiskompasz-Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez (Az angol nyelvű eredeti szerkesztője: Szelényi Zsuzsanna, Council of Europe, 2007.) FSZH-Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

Rui Gomes (szerk.): Képzők Könyve. Mobilitás Európai Fejlesztési Igazgatóság, Budapest, 2006.

Wootsch Péter (szerk.): Amit a képzésről tudni kell (Az eredeti angol változat szerzői: Goran Buldioski ,Cecilia Grimaldi,Sonja Mitter) Mobilitás, Európai Ifjúsági Kutató-Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ, Budapest, 2003.

A TÁMOP-5.4.4-09/2-C-2009-0002 "Az ifjúságsegítő képzés interprofesszionális fejlesztése"
c. projekt konzorciumának megbízásából kiadja a
Kecskeméti Főiskola
Tanítóképző Főiskolai Kara

Felelős kiadó: Dr. Steklács János dékán

A konzorcium tagjai: Kecskeméti Főiskola, Magyar Pedagógiai Társaság,
NCSSZI Mobilitás Ifjúsági Igazgatóság.

Együttműködő partner: Excenter Kutatóközpont

Sorozatszerkesztők: Horváth Ágnes, Letenyeiné Mráz Márta, Nagy Ádám, Trencsényi László
Technikai szerkesztő: Makra Csaba

ISBN 978-615-5192-13-5

Kecskemét, 2012

ÚJ SZÉCHENYI TERV

